

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK
MÅNEDSSKRIFT

JUNI 1982 NUMMER 6

Indhold

H. C. Clausen: Maren Sørensen	169
Esther Jegind Winkel: Ellum syssel	176
Lise Bertelsen: Genforeningen i korssting	178
H. V. Brøndegaard: Lysende pinde	180
Svundne tiders rejsende oplever Sydslesvig	
Torben Glahn: En norsk student besøger Flensborg 1735	182
Manfred Spliedt:	183
Sagt og skrevet	187
Grænselandsdagbog	187

Haderslev Museum

Vognsamlingen i Ridehuset er åben 15.6.-15.8. 1982 daglig kl. 14-17.

Museets sommer-åbningstider: Tirsdag-fredag:

kl. 10.00-17.00

Lørdag-søndag:

kl. 12.00-17.00

Mandag lukket.

Dalgade 7 · Tlf. (04) 52 75 66

Johannes Jacobsen i Skærbæk

Man havde imidlertid ikke taget den menneskelige faktor i betragtning. Med sit selvrådige og herskesyge væsen havde Jacobsen uundgåeligt skabt sig hadefulde fjender, som nu, da han havde mistet sine mægtige beskyttere, anså sig for moralsk forpligtet til at tilføje ham størst mulig skade uden at overveje, hvilke utilsigtede tab banken derved ville komme til at lide. Denne holdning finder man især hos regeringens vigtigste håndlangere i Skærbæk: den fanatiske og uligevægtige amtsforstander v. Winter og den både opblæste og udygtige bankdirektør Schade, der pludselig fik en chance for at optræde som finansekspert og renser af en augiasstald. Landråd Becherers holdning til disse to mænds aktioner mod Jacobsen er ukendt, men han har åbenbart ladet stå til, fordi han undervurderede konsekvensernes alvor.

Læs videre i den fængslende og velskrevne bog af G. Japsen: »Pastor Jacobsen fra Skærbæk og hans foretagender«. Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. 216 sider, ill. Pris 90,- kr. For medlemmer 60,- kr. Sælges fra vor ekspedition – se nedenfor.

Sønderjysk Månedsskrift

udgives af Historisk Samfund for Sønderjylland, men alle kan tegne abonnement, uanset om man er medlem eller ikke.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT koster 75,- kroner årlig (heri er medregnet MOMS og portoudgifter). Enkeltnumre kan købes for 8,- kroner stykket, større særnumre eller dobbelthæfter beregnes der dog en særlig pris for.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT kan bestilles hos Historisk Samfunds ekspedition, Haderslevvej 45, 6200 Åbenrå. Telefon (04) 62 46 83. Daglig kl. 9-16. Lørdag lukket.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFTs redaktion:

Jørn Buch, Marielystvej 10, Haderslev. Tlf. (04) 52 33 08.

Inger Bjørn Svensson (ansv.), H. P. Hanssensvej 9, Haderslev. Tlf. (04) 52 17 37.

Prøvehæfter (overskudshæfter) sendes gerne og gratis efter anmodning.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for artikler m.v., der indsendes uden aftale.

Maren Sørensen
(12.7.1882-4.7.1957).

Maren Sørensens liv og gerning

„På det kristne, det folkelige og humanitære felt har Maren Sørensen udført en ganske enestående pionergerning i både Nord- og Sydslesvig«, skrev Vilh. la Cour i Grænsevagten i nekrologen over Maren Sørensen.

Den 12. juli 1982 er det 100-årsdagen for Maren Sørensens fødsel, og den dag vil hun blive hædret af en række organisationer, som har bidraget til et maleri af hende. Det skal hænges op på Folkehjem.

Redaktør H. C. Clausen, Allerød, skriver i den anledning om hendes indsats i Sønderjylland.

Maren Sørensen blev født den 12. juli 1882 i Ål sogn mellem Blåvandshuk og Varde. Hendes forældre havde en landejendom på 14 tdr. land. Her voksede hun op, kom blandt andet til at gå i skole sammen med en anden også senere kendt personlighed, Jens Therkelsen Arnfred, som var blevet født den 19. december 1882.

Som ung kom Maren Sørensen på Janderup Højskole, der lå i nabosognet. Hun besluttede som 17-årig, da hun passede sin mor på dødslejet, at blive sygeplejerske. Fra 1. oktober 1905 til 1. oktober 1906 blev hun uddannet som sygeplejerske på Sankt Lukas-Stiftelsen i København. Derefter virkede hun i tre år som sygeplejerske i Strøby på Stevns. Her kom hun blandt andet til at tage imod den senere så kendte forfatter Martin A. Hansen. Tre foredrag

på Liselund af frimenighedspræst L. B. Poulsen, Bovlund, vakte hendes interesse for Sønderjylland. Den 1. oktober 1909 kom hun til Vestslesvig som sygeplejerske i Visby og Daler sogne.

Det er i korthed Maren Sørensens vej til Sønderjylland, hvor hun i de følgende mange år, helt frem til slutningen af fyrrerne, kom til at øve en enestående indsats både som sygeplejerske, sjælesørger og som leder af Børnenes Helsehjem ved Sønder Vilstrup Strand. Som plejemor på Helsehjemmet fik hun kontakt med ikke færre end 7.743 sønderjyske børn, deraf 5.100 fra Nordslesvig og 2.243 fra Sydslesvig. Landet over blev Maren Sørensen dog først og fremmest kendt for sin indsats i Sydslesvig med Valsbøl som centrum. Hun delte sig således fra 1920 til 1940 mellem Nord-

slesvig og Sydslesvig, idet hun var nord for grænsen om sommeren og syd for Skelbækken om vinteren.

Derfor hylder danske organisationer på begge sider af den skillende landegrænse Maren Sørensen på 100-årsdagen for hendes fødsel ved at afsløre et maleri af hende i den historiske billedsal på Folkehjem i Åbenrå, malet af Viggo Kragh-Hansen, Nybøl Vandmølle, der har kendt Maren Sørensen, som kom i hans barndomshjem i Randers. Det er Den Nordslesvigske Kvindeforening, Børnenes Helsehjem, Dansk Sygeplejeforening, Flensborg, Valsbøl-kredsen og Den slesvigske Kvindeforening syd for grænsen, der står bag denne hæder til Maren Sørensens minde.

Maren Sørensen var en stor og særpræget personlighed. Det var næstekærlighed, et dybt religiøst kald og et folkeligt pionersind, som banede vejen for hendes imponerende virke. Hun kunne ikke nøjes med blot at pleje de syge, hun blev også deres sjælesørger. Hun gav og gav, som det er skrevet, med begge hænder, skånedes aldrig sig selv, gik fra hus til hus, fra gård til gård. Intet arbejde var hende fremmed, hun veg ikke tilbage for at malke køer, hvis det var nødvendigt. Nord for grænsen le-

dede hun opbygningen af Børnenes Helsehjem, i Valsbøl skabe hun ved gode venners hjælp forsamlingshuset Valsbølhus. Begge institutioner står den dag i dag som synlige vidnesbyrd om hendes personlige indsats.

I efteråret 1909 kom Maren Sørensen til Visby og Daler sogne. Hun fik bopæl hos Frederik Høyberg på gården Nørmark. Tidligere sognerådsformand og amtsrådsmedlem Alfred Christensen og hustru, Visby, begge 89 år, husker tydeligt hendes virke i sognet. Hun boede ofte i flere dage i de hjem, hvor der var brug for hende. Og hun var med til de unges fester i forsamlingshuset. I det hele taget faldt Maren Sørensen godt til. Folk var glade for hende. Selv har hun sagt, at hun blev modtaget med den største hjertevarme. Desuden blev der gjort brug af hende rundt i landsdelen dels som sygeplejerske, dels som taler og fortæller.

Efter tre år i Vestslesvig blev hun på det sønderjyske årsmøde i 1912 anmodet om at tage som sygeplejerske til Flensborg. Den Nordslesvigske Kvindeforening bevilgede 600 mark til formålet, og det gav stødet til oprettelse af Dansk Sygeplejeforening i Flensborg, som består den dag i dag. Det

første år var Maren Sørensen alene, og så kom sygeplejerske Anna Petersen fra Sommersted-egnen hende til hjælp.

Maren Sørensen kendte næppe nogen i Flensborg. Hun følte sig fremmed i den store, fremmede, tyskprægede by. Fra Flensborg var der ikke blevet kaldt på hende. Hun var blevet sendt fra Nordslesvig. Hendes første opgave blev at finde frem til de spredte danske hjem i byen og gøre dem bekendt med, at der var kommet en dansk sygeplejerske for at hjælpe dem i sygdom og nød. Men inden længe var hendes arbejdsdag fyldt.

I 1913 flyttede Maren Sørensen til Holbøl, et af de sogne, som hun i Flensborgtiden også havde virket i. Her kom hun under verdenskrigen 1914-18 til at øve en særlig betydningsfuld indsats. Der blev for alvor brug for hendes rige evner til at trøste og hjælpe mennesker, som blev ramt af dødsbudskaberne fra fronten. I disse lidelsesfyldte år levede Maren Sørensen sig helt ind i befolkningens vilkår, og hendes sjælesørger-virksomhed blev højt værdsat i mange sønderjyske hjem.

Som dansk statsborger måtte Maren Sørensen være meget varsom med hensyn til folkeligt og nationalt arbejde for at undgå tysk udvisningsordre. I Holbøl vandt hun dog mange tysksindedes respekt, hvilket også senere blev tilfældet i forbindelse med hendes virke i Sydslesvig.

Efter våbenstilstanden efter den første verdenskrig begyndte bestræbelserne for at få flyttet Kongeågrænsen. Der opstod som bekendt en indbyrdes dansk strid om, hvor den nye grænse skulle gå. Det er kendt, at Maren Sørensen engagerede sig i spørgsmålet og deltog i agitationen. Efter alt at dømme tog hun også her sin egen personlige stilling. Alfred Christensen, Visby, fortalte fornylig til mig, at hun ikke var ubetinget tilhænger af Flensborg-folkenes holdning. Hendes forhold til Flensborg Avis synes heller ikke at have været alt for

godt. I hvert fald er det H. P. Hanssens »Hejmdal«, der den 8. april 1920 giver plads til en artikel af Maren Sørensen, som i det væsentlige er gengivet i Troels Finks »Da Sønderjylland blev delt«. Troels Fink skriver, at den næppe havde haft chance for at blive optaget i »Flensborg Avis«. De ledende danske syd for grænsen var på dette tidspunkt ved at forberede sig på at rejse til Paris for at gøre et sidste forsøg på at opnå et gunstigere resultat, end det, der tegnede sig, når Versailles-traktatens artikler skulle følges. Troels Fink skriver om Maren Sørensens artikel:

»Medens de tysksindede i Nordslesvig i nogen grad havde forberedt sig på en tilværelse som et mindretal under dansk styre, var der før 14. marts kun ganske få, der havde gjort sig forestillinger om de danskes vilkår under fortsat tysk styre i 2. zone. En dyb fortvivlelse greb de fleste. Her skal blot anføres et brev fra den unge Christmas Møller, som han den 27. marts sendte til Flensborg til sin senere hustru, Gertrud Jessen: »Situationen i Flensborg er grumme trist og jeg for mit vedkommende nærer ikke den fjerneste tvivl om, at alt, hvad der nu foretages, kun er krampetrækninger hos de faldne. Vi har uhjælpeligt tabt, og forbryderen går fri og over i historien som den kloge, retsindige, højhjertede. Dette er sandheden, men ikke hele sandheden, thi derefter kommer jo, at det er vor udygtighed, sløjhed og slaphed, som er skyld i at resultatet blev så sløjt«.

Det var stundens bitterhed, der fik Christmas Møller til at tale så nedsættende om den danske indsats, den havde været meget stor og meget velorganiseret, men mange generationers udvikling lod sig ikke ændre i løbet af nogle få måneder.

Der var andre, omend kun få, som med mere virkelighedssans så realiteterne i øjnene. En af dem var den vestjyske sygeplejerske Maren Sørensen, som senere tog en gerning op i Valsbøl vest for Flensborg.

Hun havde før krigen virket som sygeplejerske bl.a. i Flensborg, og hun havde deltaget i afstemningskampen. For hende som for så mange andre føltes resultatet den 14. marts som en skærende, sviende smerte. Det skrev hun i en artikel i Hejmdal den 8. april 1920, og hun fortsatte:

»Mit inderligste ønske midt i smerten er så at få lukket øjnene helt op for den fulde sandhed, om end det skal smerte tidobbelt, hellere lidelse i vågen tilstand end drømme sig ind i ulykke og sønderknuselse. Og kun i vågen virkeligheds tilstand har man mulighed for at se både frem og tilbage, begge dele er nødvendige, hvis vi skal finde de rette lige veje mod fædrelandets sande sunde livsmål. Vi havde vel alle, også med det mørke syn på 2. zone, ventet mere, end virkeligheden gav os, man får så let sig selv til at tro på det, man af sit inderste ønsker. Men vi, som har færdedes derude og søgt at komme i sjælsforbindelse med folket, har jo gang på gang løbet panden mod muren og vidste gennem vore oplevelser, at vi ikke kunne vente meget. Og dog blev vi skuffede, dog gav den 14. marts os en skærende dyb smerte som længe og måske alle dage vil blive siddende i vor sjæls undergrund. Men jeg kan ikke indse, at denne smerte skal kunne få os til at tabe modet, nej, jeg vil at den netop skal blive mig og os alle en spore til videre fremad, til aldrig at give op, men en spore i den forstand, at vi tager nøje sigte i sandhedens lys, så vi ikke farer vild fra begyndelsen af.

Vi, som arbejdede derude i disse uger, må ikke gå hjem med den tanke, at nu er vi færdige, nu har vi gjort hvad »vi kan« for Mellemslesvig. Nej, vi har ikke kunnet gøre »hvad vi kan« i nogle få ugers forceret jag i en tid, hvor både vi som arbejder, og det som vi gerne ville arbejde for er oppe i en unormal nervøs ophidselse. Vi har med disse ugers arbejde måske lige fået begyndt, fået taget det første skridt, vi har været indenfor døren og hilst goddag. Det

kan ikke have været vor mening blot at rejse ned og kaste en glød ind i folkelivet i Mellemslesvig, og så når den brændte, rejse af derfra, hjem til vort eget og ikke bekymre os mere om, hvad enten vore folkefæller kunne være herrer over ilden eller fortæres af den.

Landegrænsen syd for Mellemslesvig måtte vi opgive denne gang; thi sindelaget var ikke vort, og at tage land med længere, end hvor sindet, tanken, livet er med, er som at ville høste førend kornet er vokset. Vi må nu lade afgørelsen tale, vi kan ikke den ene dag arbejde hen til en folkeafstemning, og så, når den falder ud mod vort ønske, sige at den ikke gælder. For vor egen skyld, om ikke for andres, kan vi det ikke, vi kunne i så fald ikke se hverken os selv eller verden i øjnene, men måtte bøje vore hoveder i skam for vor egen tanke... Men bliver vi end nødt til at opgive landegrænsen, vore folkefæller dernede vil vi aldrig opgive, dem må vi aldrig svigte. De mennesker, der levede i håbet ved vort komme, i hvem det danske nationale sind fornyedes i denne tid, de hører os til og må støttes af os både i åndelig og økonomisk henseende, og er vi ikke rede til at give denne støtte, så har vi begået en stor forbrydelse ved at have været dernede; thi deres stilling er derved blevet meget vanskeligere, ja næsten utålelig.

Vort nutids- og fremtidsarbejde over for Mellemslesvig er akkurat det samme efter den 14. som før den 14. marts. Vort arbejde, vor pligt er ved alle til rådighed stående midler og veje, at bibringe dem dernede, som tilhører os, de livsværdier, vi ejer i vort folkesamfund, for derved at frelse dem fra moralsk og økonomisk undergang. Men det vil koste kampe, det vil koste lidelse både for dem og for os, det vil blive at stemme op imod strømmen; men det har vi kunnet i Nordslesvig, og det øger blot viljen og øver kræfterne. Mange vil sige, det er håbløst arbejde at tage kampen op, når ikke

Maren Sørensen tegnet på Helsehjemmet af Gerda Ploug Sarp.

Mellemslesvig kommer med; men der er intet håbløst uden det at miste håbet, og hvis der er livskraftig dansk kerne, der ikke kan, ikke vil gå til grunde, en vilje der tør vove at lide, da er der det, vi kan forbinde os med, da er der det, hvor ud af nyt liv kan gro, vi fra dansk side kan hjælpe åndslivet op og ad denne indre livets vej vinde Mellemslesvig tilbage, men ikke i løbet af nogle uger, måneder eller få år. Nej, det gælder om her at tage langt sigte, at have stor tålmodighed, klare hjerner og varme hjer-

ter... Der må godt blive kappestrid mellem de to nationer i et grænseland, blot vi fra begge sider vil noget godt, og vi er frisin-dede overfor hinanden. Lad os kun komme fra nord og fra syd med det bedste, de to folkeslag ejer, og plante det ind i grænse-folket; det var bedre, end hvad vi hidtil har gjort fra begge sider, nemlig rolig set på, at alt, hvad der kan højne menneskelivet, blev næsten udyrket i grænselandet, så åndslivet fik lov at sygne hen.«

Denne artikel gengives så udførligt, for-

di den på en måde udstak de retningslinjer, der faktisk blev fulgt i de kommende år, og artiklens indhold viser i høj grad, hvor stærkt Maren Sørensen var engageret i grænsespørgsmålet i almindelighed og den sydslesvigske danskheds skæbne i særdeleshed. Og artiklen giver et godt grundlag for forståelsen af hendes aktive indsats i Sydslesvig i årene, der fulgte.

Hendes første store opgave efter genførelsen blev dog starten og driften af Børnenes Helsehjem ved Sønder Vilstrup Strand. Oprettelsen af dette rekreationshjem for børn fra begge sider af den dansk-tyske grænse hører til blandt genførelsens smukkeste kapitler.

Tanken om et sådant rekreationshjem var blevet rejst allerede i 1914, og Maren Sørensen var allerede da blevet udpeget som leder. Krigen satte imidlertid en stopper for planen. Men allerede i 1919 blev der taget fat igen. Den sønderjydske Fond bevilgede 50.000 kr.

Grunden ved Sønder Vilstrup Strand blev købt for 12.600 kr. og 3.000 mark. Det var en mindre ejendom med stuehus og lade og 3,6 ha god jord, der lå som skabt til formålet med læ fra sov og hegn på tre sider og marken hældende mod syd ud til vandet. Jørgen J. Petersen, Sommersted, og hans hustru, Marie Skau Petersen, havde sikret en tidligere russisk krigsfangebarak til formålet for 10.000 mark. 14. juni 1920 blev hjemmet taget i brug med 27 børn fra Flensborg, sendt af Den internationale Kommission, og 30 fra Nordslesvig.

Maren Sørensen og hendes medhjælpere måtte de første tre uger sove på gulvet, for der manglede syv senge, idet der kom syv børn ud over det antal, der var plads til, og man ikke kunne nænne at sende de uanmeldte børn tilbage. Et år måtte Maren Sørensen trække sin største kommodeskuffe ud og lægge den sidst ankomne og mindste patient i den. Det så grosserer Michael Hansen og hustru fra København, og de

sendte omgående deres brugte vugge, der ellers var sat på loftet, og den blev i mange år anvendt som sovested for den mindste af de små.

Det kneb også med brændsel til komfuret. Da 3.000 pund briketter var brugt, måtte man samle pinebrænde i skoven.

Mange kom med fødevarer af forskellig slags. En dag kom Thomas Refslund fra Bovlund kørende med sin gig, forspændt med en islænder, med store mængder fødevarer.

Arbejdstiden var fra kl. 6 morgen til kl. 10 aften. I fem somre måtte vandet bæres 20 meter til køkkenet og 15 meter til vaskeskuret fra en kun nogenlunde pumpe. Men udvidelse fulgte snart på udvidelse. Både de sønderjyske amtsråd og Den sønderjydske Fond viste sig meget velvillige. Det blev efterhånden til flere hundrede børn hver sommer. Maren Sørensen sluttede som plejemor i 1946. De fleste Helsehjems-børn husker Maren Sørensen som en bestemt plejemor. Hun var skrap, er den almindelige opfattelse af hende. Det har sikkert ofte være nødvendigt som ansvarlig for de mange børn af begge køn. Men det kan fastlås, at Maren Sørensens ledelse af Børnenes Helsehjem gennem 26 år lykkedes, og det må være det afgørende i bedømmelsen af hendes indsats.

Når Børnenes Helsehjem lukkede hen på efteråret, rejste Maren Sørensen til Valsbøl og andre sydslesvigske egne. I vinteren 1921 blev det til flere rejser. I vinteren 1922 lejede hun et værelse i Flensborg sammen med sygeplejerske Elisabeth Rattenborg. Begge tog hver dag vestpå til de dansktalende egne, hvor der var brug for sygehjælp og interesse for dansk-kristent arbejde. Efterhånden fik de kontakt med ikke færre end 93 danske hjem.

Efterhånden modnedes en plan om at få indrettet en sal til kirkebrug og forsamlingsliv. Gårdejer Lorenz Jepsen, Valsbøl, stillede plads til rådighed. Her blev der

indrettet en sal, og oven på denne blev plads til en kvistlejlighed for Maren Sørensen og hendes medhjælper. Arbejdet voksede, og i 1930 blev »Valsbølhus« rejst som midtpunkt for arbejdet, som strakte sig til Avenstoft mod vest og Kollund mark i Husum amt mod syd. Pengene kom fra venner, fra menigheds- og højskolekredse i Danmark, og fra Sønderjysk Skoleforening kom der 5.000 kr. I det nye hus blev der også indrettet en gæste-sygeafdeling for at kunne give patienter, der boede langt borte, en god pasning. Indvielsen foregik ved fester i tre dage, og det var Niels Dael fra Liselund, der holdt indvielsestalen, og det var også Niels Dael, der i maj 1940 i Havrebjerg frimenighedskirke indviede Maren Sørensen til præst.

Jo, der var i høj grad brug for Maren Sørensen i Sydslesvig. Thi for de danske tegnede fremtiden sig mørk. Lorenz Jepsen var i 1925 ved at opgive at blive i landsdelen. En aften fortalte han Maren Sørensen, at han ville udvandre til Amerika og så sagde han:

– Nu kommer du til at købe gården, Maren Sørensen.

– Ja, det bliver jeg jo nødt til, hvis du rejser væk, Lorenz Jepsen.

– Vi havde talt om, at du nok rejste med os til Amerika.

– Ja, men det ved du, Lorenz Jepsen, det gør jeg ikke. I Amerika får vi ingen betydning, men her ved grænsen kan vi blive levende stene både i vort eget hus og i Danmarks dejlige hus. Her er vor plads, og her er vor stilling.

Maren Sørensen fortsætter:

– Nej, han ville sælge gården, og så købte jeg den aften gården for 60.000 mark. Næste formiddag kom han og bankede på ind til min stue. Han havde ikke sovet om natten.

– Maren Sørensen, den handel kan vel gå tilbage, kan den ikke, jeg kan alligevel ikke rejse. Og så blev han. Han døde bare alt for

tidligt, i vinteren 1927 af den frygtelige kræft, som han havde hentet sig i krigens tid. Han ville begraves som en dansk mand, og han blev begravet som en dansk mand.

Lorenz Jepsens datter, fru Margrete Lorenzen, skrev ved Maren Sørensens død:

»Maren Sørensen var en stærk personlighed. Hun havde en mægtig evne til at skabe sammenhold. Salen var fyldt, når hun indbød til gudstjeneste eller møder, ikke mindst for ungdommen. Sammen med en sygeplejerske drog hun ud i de spredte danske hjem og søgte at lindre sygdom, sorg og savn. Enhver af os vidste, og vi vidste med sikkerhed, at der var ingen menneskelig nød så stor, at ikke Maren Sørensen kunne finde trøst eller lindring. Hun hørte til iblandt os i glæde og sorg, og vi delte alt med hende, lige fra vort karske daglige brød til vore hjerters dybeste og lønlige sukke og store glæder.

Hvor kunne vi synge os sammen, så de lavloftede stuer blev højlofts sale. Hun kom med hele det grundvigske livssyns rige skat i tale og skrift og gav os det i øje, så det blev en virkelighed for os. Hvor sygdom var gæst, kom Maren Sørensen. Hvor de gamle sad ensomme, var hun også at finde. Hvor ungdommen samledes til fest, ledede hun festen, men størstedelen af hendes hjertes rigidom tilhørte dog børnene. Hvor kunne hun lege og synge med dem!

Maren Sørensen var i sandhed en stor-sindet og god kvinde og i dyb ærefrygt bøjede vi hovedet i sorg.«

Landet over blev Maren Sørensen en kendt og værdsat foredragsholder. Overalt samlede hun fulde huse og det var både i byer og i landsogne. Hun udnævntes til æresmedlem af Dansk Sygeplejeråd, og i 1952 blev hun Ridder af Dannebrog.

Maren Sørensen døde 1957, knap 75 år gammel. Hendes grav er på Lønborg kirkegård ved siden af hendes trofaste medhjælper Kathrine Bojlesens.

Ellum i ældste tid

Af ESTHER JEGIND WINKEL

Esther Jegind Winkel, Sorø, giver en oversigt over betydningen af ordene herred, syssel og stift i Sønderjylland.

På bakkeøen sydvest for Løgumkloster ligger landsbyen Ellum omgivet af Brede å og ådal mod nord; hede, mose og åbent land mod syd, øst og vest.

Ellum er et meget gammelt navn, et stednavn, som har historie bag sig. Da den jyske halvø i vikingetiden blev opdelt i 14 sysler, blev de tre sydligste kaldt Isted syssel, Ellum syssel og Barved syssel. Hvert syssel omfattede et antal herreder. Således bestod Ellum syssel af Hviding, Lø, Højer, Lovtrup, Rise, Klipleve og Kær herreder samt Varnæs og Sundeved, strakt fra vadehav til Østersø.

En sysselmand varetog kongens interesser indenfor området, og vigtige sager, såvel verdslige som gejstlige, blev afgjort på tingstedet. I Ellum syssel kendes endnu i dag Urnehoved ting, beliggende i Rise herred; men nyere forskning synes at hælde til den teori, at der har været et tingsted også i Ellum. Således står der at læse i Gyldenbalds Egnsbeskrivelse: Sønderjylland, Rømø og vadehavet. 1971, s. 94 i afsnittet om sysler: »For Ellums vedkommende vides, at der har været holdt ting i den nu beskedne lille landsby, og i øvrigt har en vis administrativ samling antagelig været gældende for såvel herred som syssel«.

I 1867 udkom historikeren, cand. mag. Oluf Niensens disputats: Sysselinddelingen i Danmark. Oluf Nielsen begynder sin afhandling med at forklare ordet syssel, som er nordisk: »Sysl, sysla, betyder oprindelig gerning, arbejde, dernæst forretning overdraget af en anden (konungs sysla), og endelig det distrikt, som man har denne overdragne myndighed over«.

Oluf Nielsen mener, at sysselinddelingen går så langt tilbage som rigets samling; men endnu er det vist ikke ganske klarlagt, hvornår i middelalderen inddelingen skete.

Om herrederne skriver Oluf Nielsen: »Herred, det samme som hundred, betegnede oprindelig det distrikt, hvoraf 100 mand kunne stilles i ledning, og viser sig ved hele sin simple indretning at være ældgammel«.

Men sysselordningen varede ikke ved.

Da landet blev inddelt i stifter omkring år 1050, fulgte man sysselinddelingen. Ribe stift kom til at bestå af Hard syssel, Varde syssel og Almind syssel; men i Sønderjylland kunne man ikke følge denne linie. Af Barved og Ellum sysler faldt en del under Ribe stift, en anden under Slesvig stift.

Bispedømmerne var opdelt i provstier. I Nørrejylland udgjorde hvert af de gamle sysler et provsti; men i Sønderjylland var det anderledes. Rigtignok var der både et Barved og et Ellum provsti, men de omfattede kun den del af syslerne, der kom under Slesvig stift. Til Ribe stift kom 53 sogne fra Barved og Ellum sysler, deriblandt også Nørre Løgum sogn, hvorunder Ellum og det dengang endnu ubeboede område, hvor nu Løgumkloster ligger, hørte.

Nørre Løgum kirke var herredskirke i Lø herred; men i sognet hed den Sogn kirke og kirkekroen hed Sogn kro og selve sognet: Sogn sogn. For folk i Ellum har det måske dengang haft sine vanskeligheder at komme over åen til messe i Sogn kirke. Om der for 900 år siden har været en bro eller måske et vadested kan vel ikke påvises i dag.

Cisterciensermunkene slog sig ned i den stille ådal øst for Ellum ca. 1173 for dér at grunde et klostresamfund. Nørre Løgum

*Johannes Steenstrups rekonstruktion af indde-
lingen i Sønderjylland:*

Istathe sysæl (Isted)

Ellæm sysæl (Ellum)

Barvith sysæl (Barved)

Ellum sysels herreder:

Hvityng (Hviding) Løghæ (Lø)

Høthærs (Højer) Locthorp (Lovtrup, nu Slogs)

Risæ (Rise)

Clyppæløf (Kliplev)

Kyærræ (Kær)

sgn hørte som nævnt under Ribe bispestol, der skænkede området til cistercienserordenen, som siden kom til at præge denne egn indtil reformationen.

Om ordenens hellige fædre, Benedikt af Nursia (død 543) og Bernhard af Clairvaux (1090-1153) blev der sagt, at Benedikt elskede højderne, Bernhard dalene, som skulle være øde og ubeboede, uopdyrkede med mulighed for fiskeri, møllebrug og dyrkning af jorden. Skov skulle der også være. Disse forhold fandtes her til overmål. Klosteret blev kaldt Løgum, det gamle egnsnavn, og fik tillige et latinsk tilnavn: Locus Dei: guds sted.

For egnens befolkning har munkenes ankomst nok været en begivenhed i deres hverdag. Med undren har de set de flittige munke og lægbrødre begynde byggeriet af klosteret og kirken, en uhyre krævende opgave. De har set dem hente ler, stryge mur-

sten og brænde dem i ovne, en teknik, som munkeordenerne bragt med til Norden. De har set brødrene drage til Ballum strand, hvor de samlede massevis af muslingskaller, som de hjembragte og knuste til kalk. Måske har de benyttet Bredeå, som udmunder ved Ballum, til transporten.

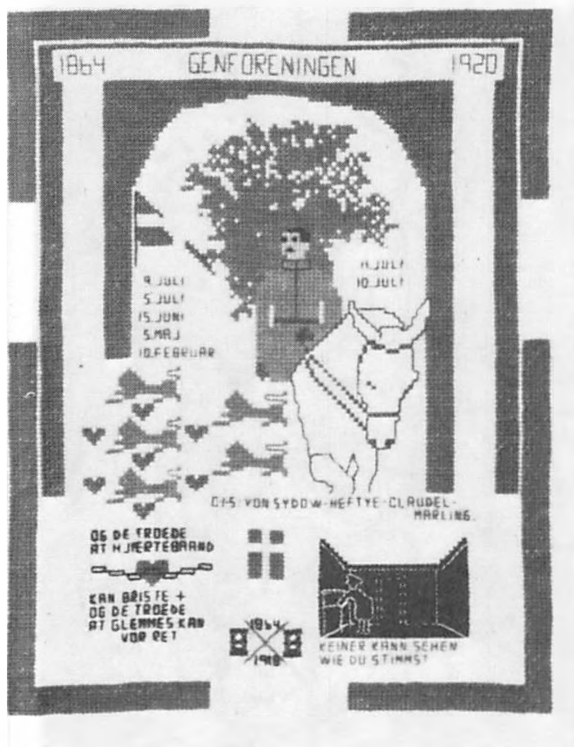
Omsider var værket fuldendt. Kirken i korsform, med et spinkelt spir som tagrytter i skæringen, stod der som et monument for et lille munkesamfunds utrolige flid.

Først længe efter reformationen blev Løgum Klosterkirke sognekirke, også for landsognet, som den er det den dag i dag.

Litteratur:

J. P. Trap: Danmark. Tønder amt. S. 707.

C. M. Smidt: Cistercienserkirken i Løgum. 1931. Olga Bartholdy: Munkeliv i Løgum Kloster. 1973.

Et korsstings- broderi med genforenings- motiver

AF LISE G. BERTELSEN

Lise G. Bertelsen, Kolding, har tegnet et korsstingsbroderi med motiver og symboler fra Genforeningen og giver en udførlig forklaring på det originale håndarbejdes udførelse.

Korsstingsbroderiet »læses« nedefra og op-efter. Nederst antydes agitationen, som gik forud for selve afstemningen, her angivet ved uddrag af fire udvalgte plakater af henholdsvis Thor Bøgelund (de tre fra venstre) og Slott-Møller. Herover læses C'IS (Commission Internationale de Surveillance du Plebiscite Slesvig = Den Internationale Kommission) og derpå dens medlemmers navne. Det derpå følgende centralmotiv gengiver Danmarks våben (de tre blå løver og de ni røde hjerter) sammen med Slesvigs våben (de to blå løver) forenet under den danske kongekrone, her erstattet af den daværende konge, Christian X ridende over den gamle grænse d. 10.7.1920. Til venstre for kongen læses datoerne for de praktiske foranstaltninger i forbindelse med genforeningen:

- 10. februar: afstemningsdatoen i zone I.
- 5. maj: zone I besættes af danske tropper.
- 15. juni: den nye grænse notificeres overfor den danske og den ty-

ske repræsentant i Paris, C'IS opløses,

Danmark overtager administrationen af zone I, toldgrænse og paskontrol ved den gamle grænse bortfalder ved midnat.

5. juli: i Paris underskrives den endelige traktat om Sønderjyllands overdragelse til Danmark.

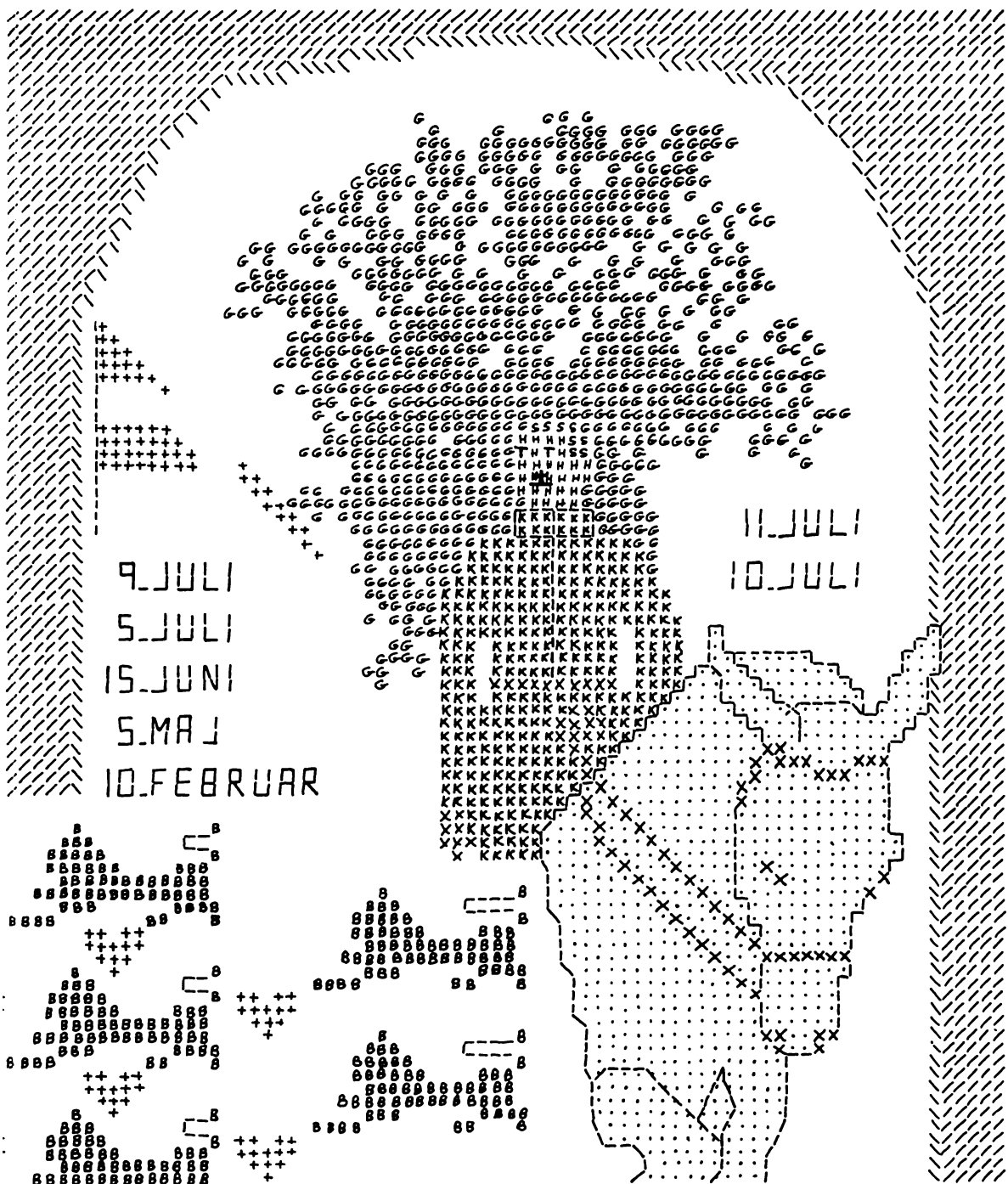
9. juli: kong Chr. X underskriver i statsråd på Amalienborg indlemmelsesloven.

Til højre for kongen er datoerne for festlighederne:

10. juli: kong Christian X rider over den gamle grænse ved Frederikshøj på landevejen mellem Kolding og Haderslev.

11. juli: folkefesten på Dybbøl.

Motivsammensætningen er sat i rød ramme, hvis udseende skal lede tanken hen på Dannebrogslaget.

Tegnforklaring:

- / grøn
- \ lysebrun
- G lysegrøn
- S sort
- H hudfarve
- K uniformsfarve
- X mørkebrun

- hvid
- B blå
- + rød

- kontursting: mørkebrun til hest, uniform og flagstang, blå til løvernes haler, mørkerøde til datoer, sort til skæg og øjne.

Lysende pinde

Af V. J. BRØNDEGAARD

Fyr = ildsted?

Fyr hører til vore ældste plantenavne. I et par håndskrifter ca. 1450 staves det fur og fer. Limfjords-øen Fur omtales fra 1130, i Valdemar II's Jordebog 1231 som Føhr; navnet kan skyldes, at den var dækket med fyr. Furesøen i Nordsjælland blev sandsynligvis opkaldt efter den omgivende fyrreskov.

Fyr betyder også ildsted, engelsk *fir* og tysk *föhre* har en påfaldende lighed med fire og feuer, *kiefer* er dannet af oldhøjtysk *chien* = fakkel og træet. En ældre tydnung hæftede sig ved træets store harpiksholdighed, som gjorde det

særlig velegnet til optænding og belysning. Allerede i sanskrit (oldindisk) hed det *pitu-daru* 'harpikstræ'.

Men fra først af gjaldt navnet et helt andet træ, nemlig egen. Den var tordenguden Tors træ, vel fordi den blandt træarterne oftest rammes af lyn; hans litauiske navn Perkunas kom af indogermansk *perkuus* 'eg'. Man mener nu, at navnet overførtes til fyrren, fordi man frygtede egens iboende guddom – når man kaldte et andet træ med det navn skulle hans magt være brudt.

Gennem årtusinder tjente bålet og den åbne arneild som både varme- og lyskilde. Men så fandt man på at tænde et brændbart materiale og bruge faklen til belysning. I schweiziske pælebygningsskoler fra yngre stenalder lå der bundter af fingertykke, 8-10 cm lange fakler af sammenrullet birkebark. De brænder med en klar flamme og blev også i vort århundrede anvendt til belysning i Alperne.

Talrige fund af stammer og kogler i moserne viser, at skovfyrren (*Pinus silvestris*) 8000-6000 f.Kr. - »fyrreperioden« - var et almindeligt træ på den jyske halvø. Resterne af de fyrreskove, som dækkede det meste af landet, holdt sig langt frem mod historisk tid og bukkede først i 1500- og 1600-tallet under for rovflugt til brændsel. Mellem uddøen og ny indførsel gik der måske kun et par århundreder.

Nogle steder blev fyrreskoven dækket af flygende sand, således på Læsø, hvor man

ved Trindbæk gravede efter de meget harpiksholdige stammer til udkløvning af *lysepinde* eller *fedstikker*. De lå langt nede, to mænd blev kvalt da jorden skred sammen og fyldte det dybe hul.

Mens man i Sverige og Norge kunne benytte tyndt skårne pinde eller spåner af frisk fyrretræ som *tjærstikker* og *tyristikker*, måtte man i Jylland, hvor fyrren ikke mere groede, ty til dens rester - stammer og rødder - gravet op af tørvemoser.

Den første litterære omtale af lysepinde finder vi i svenskeren Olaus Magnus' store latinske værk om »De nordiske folks historie«, der udkom 1555 i Rom. Talrige træsnit illustrerer praktisk taget alle sider af datidens levevis og tro. På et af dem ses to personer bærende en lang tændt pind i munden - Olaus Magnus giver følgende forklaring:

- Man bruger i hele Norden fyrrevedsfakler, der indeholder naturlig harpiks.

Situationsbillede fra en bondestue for godt 400 år siden. Manden har hentet brød og øl til aftensmåltidet, kvinden spinder på hånden, bruger sit hoved som rokkehoved og griber efter en ny tot hør eller uld. De bærer hver en knapt meterlang tændt lysepind i munden og har således begge hænder fri til arbejdet.

Træsnit i Olaus Magnus: *Historia de gentibus septentrionalibus*, 1555.

Disse forekommer i vekslende former og har samme anvendelse som almindelige (tælle-)lys. Når folk skal bruge begge hænder bærer de fyrrestikker kløvet i smalle længder, stukket i bæltet eller taget i munden eller fæstet på hovedbunden med den ene ende tændt. Således kan de færdes omkring som de lyster uden at hindres af blæst, og udrette hvad de vil.

Pindene lyste med en klar og rolig flamme og kunne ikke som tællelyset eller lampen slukkes af en pludselig trækvind. De blev kaldt stikved og solgtes ved 1500-tallets slutning i bundter à 100 for godt en mark. Historikeren Arild Huitfeldt købte januar-februar 1578 tre hundrede stikved, og december 1588 forærede rentemesteren Christoffer Walkendorf et tusinde til studenterne på hans kollegium - det var 90 stk. til hvert kammers vinterbelysning.

Erik Pontoppidans Danske Atlas (1763-81) og senere forfattere skriver om de så-

kaldte *lyseklyner*, der blev gravet frem af mange hedemoser navnlig i Ribe amt, at de var hvidagtige, meget lette, endnu våde fedtede som talg at føle på. Lagt på arneilden brændte de med en klar, lidt flimrende flamme og oplyste hele stuen. Ved to klyner kunne man se at spinde og gøre andet husarbejde. Østerby i Sdr. Omme var kendt for sine gode lyseklyner. Evald Tang Kristensen fortæller, at »i Starup havde de åbne kakkellovne og lyseklyner at arbejde ved; uden om dem var stillet hedetørv op, og så lå de dér inden for og brændte. Der skulle idelig bankes på dem for at slå asken af stykkerne, de ... måtte ikke være større end en knyttet hånd«.

I denne »klynertørv« kunne man finde fyrretræ, som blev flækket i lange tynde pinde og tørret. De lyste godt op i stuen, var billigere og brændte ikke så hurtigt ud som tællelys. Husmoderen eller en tjenestepige tændte en fyrrestik, når hun skulle

Svundne tiders rejsende oplever Syd-slesvig

En norsk student besøger Flensborg 1735

Den senere præst i Kongsberg, nordmanden Peter Henrik Kold (1715-71) fortæller om sin hjemrejse fra besøg på tyske universiteter i 1735. Hans beretning er fra en kort selvbiografi trykt i Kirkehistoriske Samlinger 1877-80, hvorfra overbibliotekar Torben Glahn, København, har lånt den.

I Flensborg var der i Værtshuset hos Madame Hollesen en ung Cornet, som foragtede det danske Sprog og holdt det for unødvendigt at lære det. Men da siden Oberstlieutenant Schinckel og en anden Major spiste med os om Middagen, og vi maatte fortælle dem om Tilstanden i Tydskland, skete det altsammen paa Dansk. Men Cornetten forstod intet deraf og havde ikke et Ord at indføre. Dette smertede ham saa meget, at han siden sagde os, han havde forandret sine tanker, Thi han kunde umuligt forestille sig, at fornemme Folk ville tale Dansk. Men de gode

Flensborgere har foruden Tvivl selv givet ham Aarsag til Foragt for Sproget; thi enhver vil der tale Tydsk, enten han kan eller ikke, og mener, der er nogen Ære ved, da dog enhver Bonde i Tydskland kan gjøre det bedre.

Da vi længtes efter at høre en dansk prædiken og spurgte, naar Gudstjenesten begyndtes, svarede de: den holdes Kl. 12 og er kun for Tjenestefolk. Det var ret ufordøjeligt at høre af Folk, som bo i Sønderjylland.

Fra Flensborg gik vi til Vands, og kom til det kjære København. Men hvor maatte vi ikke her atter igjen tænke paa Cornetten i Flensborg, da de første Ord, vi paa Toldboden hørte var disse: Woher kommen Sie? Was bedienen Sie? Denne tyske Modtagelse gjorde en anden gang en fransk Officer, som satte over med mig fra Helsingborg til Helsingør, saa forundret, at han sagde til mig: Hjærtens Herre, til hvad for et Land ere vi nu komne?

← hente noget i køkkenet eller spisekammeret.

De særlig »fede« *almindlys* fra landsbyen ved Kolding var berømte videnom. Fra kærene vest for Sommersted kom *mølbylysene*, der ligesom bundter af *Enderupskovs præse*, lysepindene fra Kirkeby, Vinum ved Døstrup, Hørsømosen i Vendsyssel osv. solgtes af småkårsfolk og tiggere for nogle få skilling. *Karlummerlysene* af fyrrerødder fra de store moser ved byen i Kær herred syd for grænsen blev falbudt helt nede i Hamburg.

Pastor H. F. Feilberg huskede fra sin barndom i Vesteregnet: »Skulle en af os om aftenen et ærinde i køkken eller bryggers gik en anden med for at lyse med »pråsen«, det var jo jævnlig ølpotten, der skulle fyldes«, og Poul Bjerger beretter fra

Hodde og Tistrup, at når aftenarbejdet i stuen var færdigt og man skulle have nadver »tog pigen en lysepind af mosetræ, tændte den ved ilden på skorstenen og sad med den i hånden. Når nadveren var spist og den sidste havde lagt sin ske, så - puuh! blæstes splinten ud. Kom der fremmede, kunne man være lidt flottere, så tændte man tranlampen eller et tællelys«.

Børnene skiftedes om aftenen til at holde skjælder for de arbejdende og tænde nye, når de brændte ud. Det var en meget kedelig bestilling og krævede stor påpasselighed. Endnu omkring 1910 brugte man disse lysepinde til at tænde piben med, der lå hele bundter af dem til tørre ved kakkelovnen. Under første verdenskrig, da det kneb med at skaffe lampeolie, gik man i Stakroge tilbage til de lysende pinde.

Den 15. december 1858 i et haderslevsk præstehjem

Af MANFRED SPLIEDT

Redaktør Manfred Spliedt, Birkerød, skriver om en mor og datter fra Haderslev, hvis historie han har lært at kende ved en række tilfældigheder.

Blandt de mange frivillige nordmænd, der i 1864 kæmpede på dansk side, var også Frederik Vilhelm Vinsnes fra Vestre Slidre i Valdres. Efter 1864-krigen var han en tid

lærer på Askov Folkehøjskole, hvor han forelskede sig i sin elev Agnete Helweg. Sammen drog de hjem til Norge.

Agnete Helweg var datter af den danske præst Hans Friedrich Helweg ved Fruekirken (domkirken) i Haderslev. Agnete blev i miljøet også efter at hun giftede sig med Frederik Vinsnes fra Norge, som først var præst i Trondhjem Stift og senere i Christiania (Oslo) Stift, men også havde været en tur i Finmarken.

Ved dette ægteskab mellem Agnete Helweg fra Haderslev og Frederik Vinsnes fra Vestre Slidre i Valdres blev der plantet et stykke sønderjysk historie i Norge.

Agnete og Frederik Vinsnes fik i 1888 datteren Ingeborg, der giftede sig med (nordmanden) dr. ing. Otto Falkenberg (1885-1969), der som 'bergsingeniør' havde fået sin uddannelse i Tyskland.

Ingeborg og Otto Falkenberg fik i 1915 sønnen Otto Frederik Rasch Falkenberg, der i 30'erne ligeledes fik sin uddannelse i Tyskland som papiringeniør, og indtil sommeren 1981 var indehaver af en større industriel handelsvirksomhed i Oslo.

»Haben Sie schon einmal den Führer gesehen«, henåndede en tysk dame i et selskab overfor den unge ingeniørstuderende fra Norges fjeldverden.

»Tjah, einmal im Kientopp«, svarede han. Oversat betyder det så meget som »jo, da, engang i biffen«. En raffineret måde at vise begrebet Hitler manglende respekt.

Den unge ingeniør Otto Falkenberg følte sig ikke veltilpas i Hitlers Tredie Rige og rejste i september 1939 hjem til Oslo. Den 9. april 1940 okkuperede Nazi-Tyskland Norge – og Otto Falkenberg gik ind i modstandsbevægelsen, blev taget, og sendt til koncentrationslejre i Tyskland.

Grev Bernadottes aktion med de hvide busser hentede ham hjem.

Otto Falkenberg fortæller med utrolig nøgternhed om oplevelserne med Gestapo og 'livet' i Hitlers koncentrationslejre. Der

er dog én hændelse, der får stemmen til at briste. Det er, når han fortæller om 'hjemkomsten til Sønderjylland'.

De hvide busser kom til Kruså. Nogle frodige sønderjyske koner stak hovedet ind i bussen. Den første spurgte, om »Pe'er Chrischan fra Pajbå æ mæ?«.

Nej, svarede flokken af kålragede nordmænd. »Vi er nordmænd«.

»Men velkommen da hjem«, svarede de sønderjyske madammer.

»Da vi kom til Sønderjylland, da var vi hjemme« siger Otto Falkenberg.

Otto Falkenbergs familiemæssige tråde til Sønderjylland, hvor hans bedstemor var født, og hans oldefar havde været dansk præst, er levende.

Da hans mor i 1974 lå for døden, bad hun ham spille pladen med Aksel Schiøtz' danske fødelandssange. Hun havde lært disse sange af sin mor, som havde lært dem i Haderslev.

Han fortalte mig om dette, da min kone og jeg i 1979 forærede ham pladen med folkesangeren Mathildes udgave af de samme sange.

Iøvrigt er kendskabet til de sønderjyske problemer umådelig stort i Norge. I norske aviser finder man gang på gang en bred dækning af de slesvigske forhold, oplysninger som i den danske presse nord for Kongeåen nærmest er noter. I 1975 læste Otto Falkenberg to udførlige anmeldelser af min bog »Sådan en dum knægt« (i Arbejderbladet« og »Dagbladet«). Efter at han havde læst bogen, skrev han til mig, og i 1976 traf vi hinanden for første gang.

At besøge Otto Falkenberg og hans kone Karin Falkenberg, er som at være hjemme i Sønderjylland.

Samme gæstfrihed, som når man hjemme i Sønderjylland rykker sammen. »Jamen du godeste«, udbrøder Karin Falkenberg, da hun hører, at min kone og jeg og vore tre børn samme eftermiddag vil køre videre for at overnatte nord for Oslo. »Dere

(I) sover da her hos os i nat«. Og så redes der op i kamre og på gulvet. Og mine børn, der i 1976 under middagen på vej hjem fra vinterfjeldet spildte deres Solo på Karin og Ottos fine damaskdug, og senere faldt i dyb søvn i deres lænestole af lutter kedsommelighed over al den snak om 'krigen', Sønderjylland og Tyskland, har opdaget, at der er særegen varme i patricierhjemmet i Oslo-Smestad.

Det er dog ikke blot den naturlige gæstfrihed, der hensætter én til Sønderjylland, men også den naturlige baggrund for at interessere sig for Tyskland, dette store land med de mange muligheder, hvoraf så mange er blevet misbrugt. Vi bruger – som i Sønderjylland – ofte en tysk vending, for præcist at udtrykke, hvad vi vil konkretisere. Otto Falkenberg taler det dejligste blødt tysk, og ingen tysk ville tro, at han er nordmand.

Og det var den historie.

Agnes Helweg

Den næste historie handler om moderen til Agnete Helweg, Agnes Caroline Sophie Helweg, født Anthes i Altona. Hun var datter af skrædderen Johan Anthes og Anna Catharina Johanne, født Schuknecht.

Agnes Anthes (1822-1858) var gift med Haderslev-præsten Hans Friedrich Helweg og døde i barselssengen, da hun skulle føde sit sjette barn »af den epidemie, som dengang herskede i byen«. Senere skrev pastor J. E. Boisen syv tætskrevne sider mindeord. Dette manuskript befinder sig i den norske families varetægt. Vi får det første indblik i det Helwegske præstehjem i Haderslev.

Pastor Helwegs skæbne er blevet gennemlyst af historikerne, herunder at han i 1864 bad for den danske konge, og for denne forseelse blev arresteret af de præjsiske myndigheder. Borgerne i Haderslev gik dog i forbøn for pastor Helweg, og præjserne slap ham fri på betingelse af, at han forlod Sønderjylland indenfor 24 timer.

Med sig fik han de samme borgeres gave, et maleri af Haderslev by, malet af Johan Ulrich Bredsdorff. Værket befinder sig i dag hos et af oldebørnene, professor Carl Roos, selv gammel Haderslevdreng, og som har beskrevet maleriet i Haderslev Samfundets årbog 1943.

Mindre kendt er måske historien om hans kone, Agnes, der døde den 15. december 1858. Hun var tysk af herkomst, men døde 'som en dansk kvinde'.

I J.E. Boisens mindeord hedder det følgende: »Da jeg for ni Aar siden lærte hende at kjende, da var hun allerede en Dannekvinde, og en christen Kvinde, men der havde været en tid i hendes Liv, da hun ingen af delene var, da var hun fjendtlig mod det danske og fremmed for Christendommen. Hendes Billede, saaledes som jeg har kjendt hende, staar saa levende for mig, at jeg slet ikke kan tænke mig hende anderledes, ikke kan forestille mig, hvorledes hun nogensinde har været fjendtlig mod det danske Fædreland, som hun elskede som en Datter sin Moder, eller mod det danske Sprog, der lød så lifligt på hendes Læber, som jeg aldrig har hørt det hos nogen tyskfødt Kvindes, eller hvorledes hun nogensinde har været fremmed for den Christendom, hvor hun søgte al sin Trøst og Hvile, og hvor hun følte sig hjemme, som et Barn i sin Moders Huus«.

J. E. Boisens mindeord siger ikke så forfærdelig meget om byen Haderslev. Men man får dog oplysningen, at der »dengang« herskede en epidemi i byen. Sætningen vidner om, at omtalte mindeord er skrevet et stykke tid efter Agnes Helwegs død.

Til gengæld får man at vide, hvordan Agnes Helweg tog situationen, hvis alvor var hende bekendt. Hun havde fået det at vide med rene ord.

Pastor Boisen, der var hendes skriftefader, kom sammen med sin kone ind til den dødsmerkede patient.

»Nu skulle jeg for sidste gang række

hende Sacramentet i Forening med hendes Mand. Hun tog mod min kone med de Ord: »Tak at du kom, du er min kjæreste Veninde på denne Jord, og du veed det nok, at jeg skal skilles fra alle dem, jeg elsker«. Ogsaa til mig sagde hun: »Det er saa svært for mig at tage Afsked, saa jeg har saa ondt ved rigtig at glæde mig ved at indgaae til Vor Herres Glæde. Der bliver ogsaa saa megen Synd tilbage«. Jeg trøstede hende saa godt jeg kunne, og rakte hende Sacramentet, som hun modtog stille og sagtmodig, men vi saae nok, hvilken Kamp, hun havde ved skilsmissem, skriver pastor J. E. Boisen.

Agnes Helweg blev begravet tirsdag den 21. december. Ved siden af hendes kiste døbte pastor Helweg den nyfødte søn, »og selv talte han med hovedet lænet til hendes kiste om, hvorledes han havde elsket hende, om hvad hun havde været for ham, så rigtignok en Steen maate smelte derved, og der var da heller ingen blandt de mange Tilstedeværende, det ikke gik dybt til Hjertet«, skildrer pastor Boisen bisættelsen.

Nye oplysninger

Men der dukker flere oplysninger op i bilagene i Oslo.

Helwegs havde en ung mand boende i præstehjemmet Fritz Ræder, 17 år gammel. Samme dag, som det går mod enden med Agnes Helweg, skriver han en beretning, som han sender til sin søster.

53 år senere falder Fritz Ræder, nu 70 år gammel og hofjægermester, over dette brev. Han sender omgående (den 1. februar 1912) beskrivelsen til den nu 53-årige overlæge Agner Helweg. I det medfølgende brev skriver han: »Jeg blev levende mindet om hin dag, hin bedrøvelige Tid, da De kom til Verden og straks mistede Deres Moder, og De vil se, at det gjorde det stærkeste Indtryk paa mig, hvad der skete dengang. Endnu ser jeg i Erindringen Deres Fader staa og døbe Dem i Spisestuen foran

Deres Moders Lig i den aabne Kiste omgivet af Lys og grønne Planter«.

Beskrivelsen af sorgen, som spredte sig over præstehjemmet den 15. december i Haderslev 1858 er mere jordnær og levende beskrevet, end i J. E. Boisens mindeord.

Den 17-årige Fritz Ræder, ser og beskriver familieulykken på følgende måde:

Haderslev, 15. December 1858

Min kjære L.

Det er kun sørgeligt, hvad jeg har at fortælle dig idag min kjære L., thi den gode Fru Helweg er saa syg, at hun er omgivet af Lægerne, tænk dig blot. Pastoren græder. de smaa er saa ulykkelige og alle vi andre med. Det bliver en sørgelig Jul for de stakkels Helwegs, og det vil da ogsaa gøre et stort Skaar i min Juleglæde, hvis hun dør, og desværre er der slet intet Haab mere om Liv, Gud alene kan hjælpe.

Hør blot, i Fredags Nat blev jeg vækket af en Ringen med Gadedørsklokken, Løben op og ned ad Trapperne, saa jeg slet ikke vidste, hvad der var på færde, men den næste Morgen fik jeg at vide, at hun i den Nat havde faaet en lille Søn. Der var naturligvis stor Glæde i hele Huset, og alt gik godt. Den Dag (Lørdag) var det da ogsaa temmelig godt, hun sov godt, da hun paa engang om Aftenen fik den voldsomste Feber. Den lille Dreng havde det ogsaa meget godt, men fra den Tid blev det værre og værre med Fru Helweg. Alt muligt blev anvendt, og Doktor Madvig kom næsten hver Nat. I Mandags Aftes var det en lille Smule bedre, men det blev straks værre igen. Jeg har ikke skrevet det før, dels fordi jeg har meget knap Tid, da vi læser til Eksamen, og dels fordi det jo ogsaa kunde være det samme, om I fik det nogle Dage før eller senere at vide. I Morges da jeg gik i Skole, var det meget daarligt igen, og da jeg var kommen Kl. 1, kom Pastoren ind i min Stue og sagde, at jeg vidste vel hvordan det stod til, og da jeg sagde nej, svare-

de han, at hans Kone var opgivet af Lægerne. Den stakkels Mand. Han saa saa forgrædt ud, og har slet ikke sovet de sidste Nætter. Han bad mig ligesaa om jeg ikke vilde komme op med, da hans Kone havde taget Afsked med alle de andre og endnu saa gerne vilde sige mig Farvel. Jeg gik da med op, og der laa hun da i Sengen, ganske bleg men dog saa smuk. Hun bad mig om at hilse mine Forældre mange Gange fra hende og sagde mig saa Farvel i denne Verden. Nu kunde jeg heller ikke holde mig længere og maatte græde som et Barn. Gud, hvad skal der dog blive af de 6 smaa Børn, naar hun dør, og den stakkels Mand. Hun saa saa venlig og god ud. I denne Tid er der saadan Forstyrrelse, at her slet ikke kan spises til regelmæssige Tider, Hammerichs har derfor bedt mig om at spise hos dem, er det ikke meget venligt af dem. Nu skal jeg hen og spise til Middag hos dem, senere skal jeg fortsætte.

Kl. 7. Tænk dig, nu er hun død. Ak Gud, her er en Græden og Jamren i hele Huset, alle var saa ulykkelige, hvor hver Dag dog

vil blive rædsom. Pastor Helweg skal være rent fortvivlet, jeg kan saa godt tænke mig det. Og det netop i Julen. Ak L. hvor det dog er sørgeligt. Jeg havde dog altid endnu haft Haab og tænkt, at Gud nok vilde hjælpe, men nu er hun virkelig død. Og alle de smaa Børn, den ældste er kun 8 Aar. Hvor det nu vil blive trist, naar Pastor Helweg og jeg om Aftenen drikker Te ganske alene, saa læser han vist ikke længere Aviserne for, og saa senere gaar han over i sin ensomme Stue.

Gudskelov at jeg nu snart kommer hjem til Jer, jeg bliver allerede helt melankolsk. Hvem skulde da ogsaa have troet det. Kære L. jeg vilde kun skrive det til dig, tiden er knap og derfor må jeg holde op. Hils alle kære derhjemme, nu ser jeg Jer jo snart. Farvel.

Din Fritz Ræder

De familiemæssige tråde, som vi her i sporadiske træk kan opvise, strækker sig fra Altona til Finmarken. Det gamle helstatsområde.

Sagt og skrevet

Professor H. P. Clausen, Århus, sagde i sit foredrag ved de dansk/tyske dage i Haderslev 26.-27. maj 1982, blandt andet:

Der tales en del om en national mediepolitik her i landet i disse år. Man skal ikke lytte længe til debatten, før man opdager, at de, der bruger udtrykket, »en national mediepolitik«, mener noget forskelligt med det.

Det giver uklarhed, men jeg tror såmænd slet ikke, debattørerne altid er klar over det. Eller også passer det dem endda ganske godt, at manglen på præcision kommer til at skjule de egentlige problemer.

Nu skal jeg her i dag prøve at være så entydig som muligt i mine betragtninger over, hvad en national mediepolitik kræver. Men jeg vil naturligvis tage mit udgangspunkt i den løbende, uklare debat.

I den trækkes ofte grænselandets specielle problemer ind og gøres til et hovedspørgsmål. Mange opfatter åbenbart »en national mediepolitik« som først og fremmest rettet mod grænseområdet. Man taler om, at grænselandet i vore dage er særlig udsat for påvirkning udefra gennem stærke medier som radio og navnlig fjernsyn.

Nærmere eftertanke viser dog mange, at det i så fald ikke bare er et sønderjysk pro-

blem. Vesttysk tv kan ses langt uden for Sønderjylland. Et godt stykke op i Jylland, på Fyn og Sjælland og naturligvis også på Sydhavsøerne, som vi jo kalder dem. Der kan man endda også se østtysk fjernsyn.

Alt i alt regner man med, at i hvert fald 1,8 mio. danskere kan se vesttysk tv. Lægges hertil svensk tv, der kan modtages af 2,7 mio. danske, samt en smule norsk fjernsyn i Nordjylland og østtysk på Lolland-Falster, når man det resultat, at kun 1 mio. ud af den danske befolkning på 5,6 mio. ikke har adgang til udenlandsk fjernsyn.

Det er den faktiske situation, og den kan af og til få den nationale romantik til at gløde ekstra varmt gennem argumenterne: Hele Danmark er på vej til at blive et grænseland, siger man. Og man siger det vel at mærke med dyster mine, hvad der nok kan overraske den, der er vokset op med bevidstheden om, at netop grænselandets særlige vilkår altid har haft noget specielt positivt at bringe vor nationale, danske kultur.

Efter min mening er det stadig tilfældet, og man kan ikke uden videre sætte lighedstegn mellem en samlet dansk mediepolitik og de mediepolitiske problemer af speciel natur, der eventuelt måtte være her i landsdelen. Gør man det, vil man i det lange løb komme til at skade grænselandet uden at fremme den kulturpolitiske indsats, der er brug for i Danmark som helhed.

I virkeligheden er der tale om flere tanke-mæssige kortslutninger i den debat, vi oplever. F.eks. ser det ud til, at det for skiftende danske regeringer har været et kulturpolitisk udgangspunkt, at man gerne ville have en vis sikkerhed for, at vesttyske tv-programmer ikke blev spredt mere end højst nødvendigt i Danmark.

Bag synspunktet har også ligget et ønske om at tage hensyn til Danmarks Radios virksomhed. Man har gerne villet opretholde Danmarks Radio som den centrale kilde til det fjernsyn, danske seere kigger på.

Som vi har set, er det ikke lykkedes særlig godt at fastholde denne grundsætning. Små 2 mio. danskere kan se tysk tv, og de udnytter muligheden. Kun for 1 mio. danskere er dansk fjernsyn den eneste kanal, og det er det alene, fordi de gældende regler ikke gør det muligt at fylde de sidste blanke pletter på Danmarkskortet med udenlandsk tv. Teknisk set er det intet problem.

Befolkningens interesse for at skaffe sig adgang til fremmed – herunder vesttysk – tv har været meget stærkere end de kulturpolitiske overvejelser. Det bør ikke undre, at grundlaget for denne kulturpolitiske holdning er i bund og grund forkert – eller skal vi være venlige og side: misforstået.

Det ved man, hvis man tænker sig om her i Sønderjylland, og det kan man ikke undgå at erfare, hvis man beskæftiger sig en smule seriøst med dansk kulturudvikling gennem tiderne. Dansk kultur er ikke udviklet i et tomrum, alene ved egen kraft. Den er et resultat af stadige påvirkninger udefra, af kulturelle udfordringer, der er taget op og udviklet videre på dansk. Det gælder alle de væsentlige træk i vor kultur.

Kulturudvikling forudsætter en stadig dialog med verden omkring os. Kulturmøde og ikke kunstig afsondring er en forudsætning for, at en lille kulturnation kan fortsætte med at udvikle sin kulturelle identitet og holde den livsduelig. Åbenhed over for det fremmede giver dybere forståelse for, hvad der er ens eget ståsted, og det er en betingelse for kulturel styrke og selvstændighed. Det er den erfaring, man kan udlede af århundreders samliv, i spænding og fred, mellem dansk og tysk i denne landsdel.

Hvad man må frygte i disse år er ikke kulturel påvirkning udefra, men den snæverhed og provinsialisme, der præger mange, også intellektuelle, i deres kulturpolitiske tænkning. Det kan få grundlaget for en udnyttelse af de danske kulturelle ressour-

cer til at krakelere. Vor stilling svækkes indefra og ikke af påvirkningerne udefra.

Desuden ved vi, at befolkningen udmærket kan administrere det udvidede tv-udbud, som udlandet indtil nu har givet. Danmarks Radios forskningsafdeling har fremlagt undersøgelser af danske seeres udnyttelse af fremmed fjernsyn, og det er resultater, der ikke er grund til at tvivle på. Generaldirektør Bindsløv vil måske i sit foredrag tage disse ting op, men jeg vil også gerne lidt ind på dem, fordi de er væsentlige, når vi skal sanere debatten om en national mediepolitik.

Kort fortalt ved vi nu, at adgangen til udenlandsk tv ikke i ret stort omfang påvirker den tid, man ser dansk fjernsyn. Det udenlandske tv bruges for en stor del som supplement. Adgangen til tysk tv nedsætter kun brugen af dansk tv med 10 pct. Tilmed er de, der kan se tysk tv, flittigere til at se den danske tv-avis end resten af befolkningen. Det skyldes, at de vil have de danske nyheder, og at de i det hele taget ser lidt mere fjernsyn end andre.

Udlandsseerne vurderer de danske programmer først. Hvis de ikke finder dem tiltrækkende – og det sker jo da også lejlighedsvis for seere, som kun kan se det danske tilbud – og hvis der samtidig er noget attraktivt på udlandet, så slår de om. Men først da, og dansk tv svigtes aldrig tilnærmelsesvis totalt.

Tilmed viser det sig, at danske programmer som Landet rundt, TV-aktuelt med indenrigspolitiske problemer af bred relevans som overenskomstsituationen og landbrugs krisen kan trække seerne hjem fra Tyskland igen. Det kan naturligvis også udenlandske produktioner som Dallas, men man skal lægge mærke til, at danske produktioner om danske problemer altså også gør det.

Det skal sættes i forbindelse med, at udsvingene for seertallene ved de danske udsendelser som helhed er langt større end de

udsving, der opstår, ved at tysk tv trækker seerne væk fra Danmark. Med andre ord: Udsvingene for det samlede danske publikums interesse for de forskellige danske programmer er langt mere markante, end den virkning tysk tv har på danske seeres vaner.

Rapporten fra Danmarks Radio slutter derfor med den tankevækkende konklusion, at det er en hel del vigtigere at diskutere de danske programmer og publikums reaktion på dem, end det er at bruge tid på at drøfte tysk tv's skadelige virkninger.

Det er værd at holde fast i dette ræsonnement og i de kendsgerninger, der er fremlagt om danskernes brug af udenlandsk tv. Det er en nyttig og nødvendig baggrund, både når man vil bedømme den nuværende situation, og når vi skal til at tale om fremtiden.

Tidligere amtsborgmester for Sønderjyllands amt, Erik Jessen, har sagt, at han aldrig har mødt nogen, der er blevet tyske af at se tysk fjernsyn. Jeg tror, det er en erfaring, mange af os har gjort, og det stemmer godt overens med, hvad vi ved om folks tv-vaner, sådan som jeg lige har refereret det. TV-billeder, fjernsynsunderholdning flytter ikke i vore dage folkelige eller nationale grænsepæle. Vi afledes fra de væsentlige problemstillinger, når vi giver os til at diskutere dansk kulturpolitik som et spørgsmål om, hvorvidt det er bedre, at børnene siger »Hands up«, end at de siger »Hände hoch«.

Jeg har gennem mange år haft det privilegium at blive inviteret med til private sammenkomster og fester her i Sønderjylland. Af særlige grunde er det mest i Sundevad, men man forstår jo da at more sig overalt her i landsdelen. Somme tider har jeg tænkt på, hvad folk fra »det gamle land« med bekymring for vor nationale kultur ville sige, hvis de dumpede ned i salen midt under dansen.

For her går det lystigt med danske og

tyske slagere imellem hinanden. Og vi synger med på dem, så godt vi kan både på dansk og på tysk. Næste gang, jeg kommer med, regner jeg da med, at »Ein bisschen Frieden« også er kommet på repertoiret!

Men derfor er de da ikke tyske i Sundeved. Ingen skal komme godt fra anfægtede glade menneskers eller elektroorganistens danskhed. Danskheden kan bare ikke måles på, om man muntret sig også med en tysk pop-sang, efter at man ved bordet har sunget Sundeved-sangen, Skuld gammel venskab rejn forgå, og senere har sejlet op ad åen.

Jeg kunne unde nogle af vore nationale ny-moralister at være med i et sådant festlig lag. Det kunne måske give dem et indtryk af, hvor lidt enkle forklaringer rækker over for et nuanceret og sammensat begreb som nationalitet og danskhed.

Længere kan jeg ikke i dag nå at gå ad disse tankebaner. Hensigten med dem er alene at rokke lidt ved nogle af de forenkede forestillinger, der afspejles i den aktuelle debat. Det ligger mig på sinde at fremhæve, at danskhed ikke trues af selv nok så konstante, men i virkeligheden overfladiske påvirkninger, og at danskhed også forudsætter stimulans udefra, hvis den skal have dybde og liv.

Nu ved jeg godt, at der er særlige forhold at tage hensyn til i Sønderjylland med hensyn til radio og måske navnlig fjernsyn. Tysk tv har i sine regionale udsendelser større mulighed end dansk tv for at være til stede og dække begivenhederne også nord for grænsen.

Det kan godt føles utilfredsstillende, og der er her et journalistisk konkurrenceforhold, som stiller krav til os.

Iøvrigt bør man nok også prøve at vende problemet: Det er da egentlig ganske smigrende – og helt anderledes end for 20 for slet ikke at tale om 50 år siden – tyske medier finder det interessant for deres tyske publikum at orientere om danske for-

hold. For det er jo til et tysk publikum, der sendes. Det må vi ikke glemme. Det viser den vækst i danskhedens og den danske livsforms styrke, der har fundet sted den sidste menneskealder.

Vi er ikke i defensiven mere, som vi før var vant til at være det. Dette gælder som nævnt navnlig på tv-området. For radiones vedkommende tror jeg ikke, den form for lokalradio, der indtil nu har udviklet sig syd for grænsen, betyder en større fare for, eller skal vi sige konkurrence til dansk radio.

Men lad mig tilføje, at ønsket om bedre lokal dækning kendes også andre steder i landet. Jeg har den absolutte fornøjelse at sidde i amtsprogramrådet for Århus amt og har gjort det i en årrække. Der har næppe været et møde, hvor ikke et eller flere medlemmer har beklaget sig over, at ikke den ene eller den anden store begivenhed i området er nået frem i lokalradioen, eller har undret sig over, at en begivenhed, som dog havde videre interesse, ikke er nået frem i det landsdækkende tv-program.

Formentlig oplever man det samme i alle landets programråd. Der udtrykkes i dag et stadigt stigende ønske om regional og lokal dækning med radio og fjernsyn. Samtidig vokser kravet om, at væsentlige lokale kunstneriske og folkelige indsatser bringes videre ud til befolkningen uden for det pågældende område.

Det er iøvrigt ikke et specielt dansk fænomen. Det møder man overalt. Den regionale udvikling af radio og fjernsyn syd for grænsen er jo bl.a. et udtryk for, at man også i Nordtyskland ønsker en stærkere regionalisering af de to medier med de fordele, det kan indebære både regionalt og nationalt.

Dermed er vi tilbage ved hovedsagen: Vi skal koncentrere interessen om de samlede danske problemer og ikke i misforstået »sønderjyderi« nøjes med at samle opmærksomheden om grænseområdet. En na-

tional mediepolitik er netop kendetegnet ved, at den er national. Det vil sige, at den omfatter hele Danmark. – En mediepolitik, der er national i den mening, at den søger at løse de samlede danske mediepolitiske problemer bedst muligt, er også den mediepolitik, der i det lange løb gavner Sønderjylland bedst. Mediepolitikken er her ikke forskellig fra situationen på alle andre områder, kulturelt, økonomisk og socialt.

Jeg skal bare minde om, at der flere gange har været tale om at anbringe et universitet i Sønderjylland. Hver gang har ivrige fortalere ført de snævre nationalpolitiske argumenter i marken. Et universitet var vigtigt for at styrke danskheden og værne grænsen. Et universitet i Sønderjylland ville være et vigtigt modstykke til universitetet i Kiel og i det hele taget til tysk kulturel og videnskabelig aktivitet syd for grænsen.

Men besindige folk med kendskab til grænselandets vilkår har hver gang advaret mod denne argumentation. Hvis Sønderjylland skulle have et universitet, var disse begrundelser ikke tilstrækkelige. Et sønderjysk universitet måtte forudsætte, at placeringen hernede var den rigtige, set i forhold til den samlede danske uddannelsespolitik.

Her er vi ved sagens kerne. Danske interesser i Sønderjylland varetages bedst og med dybest virkning, når det danske folk ordner sine problemer bedst muligt på danske præmisser. På det sociale område, på uddannelsesområdet, på kulturområdet, ja på hvad område man vil nævne, styrker det danske folk grænselandet bedst ved at søge de løsninger på problemerne, som er de rigtige for folket som helhed.

Det gælder naturligvis også mediepolitikken. En national mediepolitik indebærer – også set fra et sønderjysk synspunkt – det, som det danske samfund har brug for på medieområdet. Det er det, vi skal beskæftige os med og ofre vore ressourcer på.

Vi ved jo alle, at på medieområdet vil de næste ti-år stille os over for meget store udfordringer. Derfor er det så væsentligt, at vi i disse år får gennemdrøftet, hvilke politiske konsekvenser vi vil tage af den udvikling, vi er midt i. Og at vi i tide får truffet de rigtige beslutninger.

– – –

Det, der kan være behov for, er at øge de danske valgmuligheder, at give flere danske tilbud. Jeg ved, at ikke alle uden videre deler dette synspunkt, der jo forudsætter et dansk tv-2, og det betyder udgifter. Uden penge får man ikke kvalitet. Men der er – igen efter min mening – endnu en grund til, at man etablerer sendemuligheder for et program 2, nemlig at der derved kan skabes forudsætning både for regional tv-dækning og forbedrede muligheder for regionale indslag i et landsprogram.

Ethvert folk, også vort, er kendetegnet ved, at der eksisterer ligheder og forskelle mellem grupper i samfundet. Det kan være forskelle mellem forskellige sociale grupper, mellem unge og ældre, mellem folk med forskellige ideologier og politiske opfattelser og det kan være geografiske eller traditionsbestemte ligheder og forskelle. Afgørende for et samfunds selvopfattelse og sammenhæng er, at den enkelte og de enkelte grupper i samfundet konfronteres med disse ligheder og forskelle, lærer dem at kende og tager stilling til dem.

Det er baggrunden for, at talent, synspunkter og information må have mulighed for at komme til udtryk lokalt, regionalt og nationalt. Det er vel også baggrunden for, at der er et forsøg med lokalradio og lokalt tv under udvikling, og at radiorådet har bestemt sig for at eksperimentere med regionale indslag i landsprogrammet fra 1983.

Men der er svære problemer forbundet med at realisere en målsætning som den, jeg her har skitseret. Først og fremmest vil det koste penge, og der bliver også brug for

indsatser på andre kulturelle områder, som heller ikke er gratis. Begynder man at tale om øgede valgmuligheder, brænder også straks hele debatten løs om et tv-2 inden for eller uden for Danmarks Radio, om finansieringsformen for et øget udbud osv.

Men det er vigtigt, at vi tager denne debat op her og nu. Konkurrencen udefra vil være der om få år, og vi må i det mindste have drøftet igennem, hvordan vi vil forholde os for at prøve at realisere den overordnede målsætning, som jeg tror, der er ganske bred enighed om.

Vi har ikke ubegrænset tid til denne debat og til at tage de beslutninger, vi måtte finde hensigtsmæssige. Hvis vi f.eks. ønsker at øge valgmulighederne med hensyn til tv, skal vi have taget stilling til, om vi vil udbygge et nyt sendernet, eller om kablerne giver den rigtige løsning. I den forbindelse skal vi forberede den situation, der foreligger, når satellitterne kommer i drift og vil give efterspørgsel efter modtagemuligheder for fremmed tv.

Under alle omstændigheder er det løsninger, det tager tid at realisere. Vi er hurtigt fremme ved begyndelsen af 90'erne, når vi giver os til at regne på det, og de udenlandske tilbud er der før den tid. Derfor gælder det om snarest at få tænkt tingene igennem og få lagt de planer, vi vil følge – enten de så har det ene eller det andet indhold, og enten man bestemmer sig for at styre udviklingen, eller man lader

være.

Til slut kan der nok være grund til at gentage, at en national mediepolitik hele tiden må ses i en bredere kulturpolitisk sammenhæng. Mediepolitik alene kan ikke sikre den kulturelle indsats, der er brug for. Folkelig identitet er måske ikke engang først og fremmest et medieanliggende. Men vi må gennemtænke mediernes rolle i denne sammenhæng.

En national mediepolitik må altså ses i en større sammenhæng, og dens indhold må først og fremmest bestemmes at, hvad der tjener det danske folk og det danske samfund bedst.

Derfor kan det da godt være, at man skal begynde med regionale indslag i landsprogrammet fra Sønderjylland. Hvis det f.eks. er lettere og billigere end at begynde et andet sted. Hvis den region, der kan være underlaget, er vel defineret, eller andre praktiske argumenter kan føres i marken.

Men man skal ikke begynde i Sønderjylland alene af nationalpolitiske grunde. Så bliver det let en sovepude, som giver en falsk, god samvittighed over for løsningen af de problemer, som er de centrale i en samlet dansk national mediepolitik.

Vor mediepolitik klares ikke i Sønderjylland, men ved at se de problemer i øjnene og løse dem, som omfatter hele det Danmark, hvoraf også Sønderjylland er en del. Det må være perspektivet bag en national mediepolitik.

Generaldirektør Laurits Bindsløv, Danmarks Radio, mener, at de bekymringer, mange har gjort sig, fordi danske seere stiller ind på tyske TV-udsendelser, er stærkt overdrevne. I sit foredrag ved de dansk/tyske dage sagde han blandt andet:

Tysk TV har de fleste og de stærkeste kort på hånden i den konkurrence: Et meget stort programudbud, fordelt på 3 kanaler –

det giver seerne mange tilbud, mange fristende valgmuligheder. De danske seere får ét tilbud ad gangen (vi har som bekendt kun 1 kanal), og er dette program ikke interessant eller spændende nok til at fastholde dem, kan de næsten altid finde et tysk tilbud på film, underholdning eller sport på en af de 3 kanaler.

Jeg er ganske klar over, at disse ulige vilkår ikke er udtryk for en bevidst tysk

kulturoffensiv tværs over grænsen. Sådan har forholdene blot udviklet sig – fordi Tyskland har langt større ressourcer (fra en befolkning, der er 10 gange større end Danmarks). Konkurrencen er altså ikke et udtryk for en bevidst tysk mediepolitik med det sigte at vinde større »markedsandele« blandt danske seere. Den er et biprodukt af en meget markant forskel i udviklingen af dansk og tysk fjernsyn.

Lad os få nogle tal på bordet, så ved vi, hvad vi taler om. Ca. 1,2 millioner danskere kan se tysk TV. Det betyder, at denne del af befolkningen ser mere TV. Det normale TV-forbrug hos danskere, der kun kan se dansk TV, er gennemsnitlig ca. 9 timer og 6 minutter pr. uge. Hos dem, der også kan se tysk TV, faldet det *danske* TV-forbrug til gennemsnitlig ca. 8 timer og 24 minutter – men deres samlede TV-forbrug ligger på ca. 12 timer og 2 minutter pr. uge, dvs. de anvender ca. 3 timer og 38 minutter på tysk TV. Adgangen til at se tysk TV betyder altså hos disse seere et mindre forbrug af dansk TV – dog kun et minus på ca. 10% – idet deres samlede TV-forbrug sættes op.

Muligheden for at vælge sig ind på de tyske programmer betyder altså, at danske udsendelser i nogle tilfælde svigtes. Men det må tages i betragtning, at danske seere vælger meget bevidst, og der er normalt meget store spring i de enkelte programmers seertal – også i de egne af landet, hvor man ikke kan se udenlandsk TV. Men hvor man kan se tysk (eller svensk) TV, betyder frafaldet ofte, at man i stedet for at lukke for apparatet vælger sig ind på nabolandets program. Det må understreges, at forskellen mellem seertallene til de danske udsendelser er langt større end noget eksempel på, at f.eks. tysk TV trækker seerne væk fra Danmark. Og det må også bemærkes, at de danske seere normalt vender hjem igen til danske programtilbud, hvis vi senere på aftenen har noget mere

attraktivt at byde på.

Alt dette er der vel ret beset ingen grund til at blive særlig bekymret over. Det er efter min opfattelse positivt, at seerne ikke blot sætter sig hen foran fjernsynet og passivt modtager, hvad de får serveret. Der er noget positivt i, at de vælger og vrager mellem tilbudene. Og hvorfor ikke tro, at de får større udbytte af at se et program, de bryder sig om, end en udsendelse, der ikke engagerer dem. Og de nationale bekymringer, som i denne forbindelse luftes nu og da, er da vist stærkt overdrevne. En tidligere radiatorrådsformand har sagt, at »fjernsynsantennen er vor tids grænsepæle«, men jeg tvivler på, at han mente det helt så drastisk, som ordene faldt. Man flytter ikke grænsepæle, fordi antennerne langt op i Danmark nogle timer hver uge er vendt mod syd for at indfange tilbud, fortrinsvis af underholdning, film og sport. Hverken nationale grænsepæle eller kulturelle grænseskel, tror jeg. Der skal mere til. Men så langt tyske sendere rækker ind over Danmark og kan modtages af danske seere, er der opstået nye, kulturelle berøringsflader. Og det stigende antal fællesantenner med forstærkeranlæg og tilsluttede kabelsystemer på grænseområdet for de tyske senderes rækkevidde viser klart, at befolkningen opfatter den form for »kulturudveksling« som noget attraktivt.

Det synes jeg, vi fra dansk side skal tage som en udfordring. Der kan jo i det hele taget ikke blive tale om nogen egentlig konkurrence mellem dansk og tysk TV, hvis ikke vi fra dansk side er parat til at gå ind i en kappestrid om seerne. Og det ville unægtelig også blive en mere alvorlig situation for dansk TV, hvis frafaldet til de tyske programmer blev væsentlig større, end det er i dag.

Som tilbud til danske seere har vore programmer en konstant kvalitet forud for de tyske – det er at sproget er dansk. Billeder og ord supplerer hinanden til en helhed,

der er fyldigere og mere indholdsrig, end hvis sproget er fremmed og ordenes betydning kun delvis bliver forstået. Og det gælder jo alligevel det overvejende antal af danske seere, at de ikke er fuldt fortrolige med det tyske sprog. Det betyder naturligvis mindre, hvis man følger et underholdningsshow, en sportskamp eller måske også en spændingsfilm – men alligevel ryger der nok en del nuancer undervejs, så oplevelsen bliver grovere i rasterne. Og hvor programmet kræver intensitet i engagement og forståelse, går de danske udsendelser bedre igennem til seerne. Her har vi en umistelig fordel at bygge på.

— — —

Alligevel virker det i Sønderjylland som en speciel og undertiden nærgående konkurrence til dansk fjernsyns aktivitet i grænselandet. Det har til en vis grad ændret den

Under titlen »Forholdet mellem dansk og tysk TV« sagde stedfortrædende intendant ved NDR, Jobst Plog, i sit foredrag ved de dansk/tyske dage i Haderslev, blandt andet:

Første gang, jeg beskæftigede mig med dette tema, kunne jeg ikke få øje på problemer eller sprængstof. Forholdet mellem de tyske fjernsynsselskaber og Danmarks Radio er venskabeligt og båret af en gensidig beredvillighed til samarbejde.

— — —

Men alligevel er der, i det mindste i Nord-slesvig, i medierne anvendt begreber som »kulturkamp«, ligesom en stridslysten mand fra talerstolen har påstået, at NDR allerede betragter Danmark »som en del af EF-region Nord«, eller regionaliseringen af NDR er blevet betegnet som et »fremstød nordpå«. Selvom der ikke findes nogen berettigelse herfor, har vi dog anledning nok til at gå dybere ind på temaet.

— — —

daglige TV-situation i Sønderjylland. NDRs regionalisering på TV-området giver nye tilbud – fra området, til folk i området! Det er blevet lettere for en begivenhed nord og syd for grænsen at slå igennem til omtale i tysk TV. Det er blevet hyppigere at se de tyske reportagevogne og filmhold møde op ved erhvervsvirksomheder, kulturelle arrangementer, sportsstævner og politiske møder i grænselandet. Det sker oftere end før – og oftere end Danmarks Radio er repræsenteret for at samle stof til TV-Avisen, som er vores eneste daglige nyhedsudsendelse i fjernsynet.

Den situation er pinagtig og vil i det lange løb blive uholdbar. For seerne i grænselandet må altså konstatere, at de tit skal vende sig til tysk TV for at finde dækning for, hvad der er sket i deres egen landsdel.

Først må det – uden at dette iøvrigt skal være nogen vurdering – konstateres, at radiofoniernes ulige udgangs- og konkurrencepositioner må få indflydelse på seernes og lytternes vurdering af et program. Uden at der er tilstræbt nogen målretning mod Danmark, kan man konstatere, at mange danskere benytter sig af tilbudet i de tyske programmer. Dette kan imidlertid ikke være særligt overraskende, når der tages hensyn til, at der alene fra den tyske forbundsrepublik område udstråles tre programmer mod Danmark, samt at disse disponerer over økonomiske ressourcer, der i sammenligning må forekomme gigantiske.

— — —

Hermed er der imidlertid ikke sagt noget om de forskellige programmers lødighed. Den, der er fortrolig med de mediepolitiske diskussioner om eventuelle yderligere, især fra privat side tilbudte TV-programmer, er klar over, at seerne, når de er i tvivl, vil vælge den lettere underholdning, film eller sport fremfor de mere krævende eller infor-

mative programmer.

Den forholdsmæssigt udstrakte brug af tyske radio- og TV-programmer har til vor overraskelse ført til en livlig debat om, hvilke følger brugen af de tyske programmer har eller kunne få for danskernes kulturelle eller sproglige udvikling, specielt i Nordslesvig.

Herved drejer det sig dog formentlig i første række om, at man med hensyn til de 1,8 mio. danskere, der kan se tre tyske TV-programmer, især frygter, at børnene kan påvirkes i en skadelig retning. Denne problemstilling virker overraskende ved første blik. Bør man faktisk ikke betragte det som en lykke, dersom mennesker også henover grænserne kan forstå hinanden sprogligt, og dersom børn får en mulighed for at vokse op med to sprog?

Ved en dybere betragtning må det dog indrømmes, at der her kan ligge et problem: Overfor program- og kultureksporten fra Tyskland til Danmark findes der ikke noget sammenligneligt modstykke. Med andre ord: De i hvert fald »sprogligt overlegne« 60 mio. vesttyskere dominerer på denne måde deres naboer. Herved kan der næppe ændres. Alligevel må man netop i betragtning af de historiske erfaringer i Nordslesvig gennem de sidste 150 år have forståelse for en vis overfølsomhed. På den anden side må man konstatere, hvor godt det er lykkedes at overvinde fortidens konflikter og dermed fortrænge dem fra bevidstheden hos dem, der ikke blev umiddelbart berørt. Dette siges ikke ud fra en følelse af overlegenhed hos de mægtige tyske TV-selskaber, men derimod ud fra en overbevisning om, at grænsen mellem Danmark og Tyskland, som vi kender den i dag, også danner grænsen for programlægningen for NDR og alle andre tyske radiofonier.

Jeg kan forsikre Dem om, at hverken Danmarks befolkning eller Nordslesvig

spiller en rolle i vor statsaftale, vor opgave eller vor virksomhed som sender. En bevidst missionering finder ikke sted.

Naturligvis beretter NDR om problemer og begivenheder vedrørende det tyske mindretal i Nordslesvig. Dette sker dog alene ud fra en journalistisk interesse, uden at der er tale om en opgave, der er tildelt NDR f.eks. i henhold til statsaftalen.

Såvidt mig bekendt anlægges der også fra officiel side i Danmark en mere omfattende bedømmelse af Danmarks Radios programopgave, for så vidt der er tale om det danske mindretal i Sydslesvig. Danmarks Radio anser sig ganske sikkert som kompetent for denne befolkningsdel med hensyn til en målrettet forsyning med radio- og TV-programmer.

Hverken af NDR eller af de forskellige politiske interessegrupper betragtes dette forhold som et uønsket indgreb eller som en konkurrence til NDR. I stedet for må det fremhæves, at NDR bestræber sig på at give netop det danske mindretals problemer og interesser en rimelig plads i programmerne.

Tilbage er der endnu at undersøge, hvorvidt konceptet for en regionalisering af NDR, der på denne side af grænsen kritiseres som et »fremstød nordpå«, har medført eller skal medføre en ændret prioritering. Også med hensyn hertil kan jeg forsikre, at der hverken i overvejelserne vedrørende dette koncept eller ved de første forsigtige forsøg på dets realisering har været tænkt på området nord for den dansk-tyske grænse under disse planlægninger.

Regionaliseringen og dermed landsprogrammet Kiel har til opgave at informere befolkningen i Slesvig-Holsten om specielle politiske, økonomiske og kulturelle problemer og spørgsmål, at forsyne den med

aktuelt stof fra de nære omgivelser samt at underholde med indslag af lokalt præg. Herved kan lejlighedsvis også reportager eller underholdning fra den danske side af grænsen spille en rolle, også selvom de ikke står i forbindelse med forhold vedrørende det tyske mindretal. Dette kan ikke opfattes om et »fremstød nordpå« eller et forsøg på en »grænseflytning«. Det er udelukkende journalistiske grunde, i det væsentligste bestemt af interessen for naboen, der får NDR til at berette om ting og hændelser hos den nordlige partner.

Som jeg har hørt, vil Radio Syd i det kommende år engang om ugen sende et TV-program på 30 minutter til det nordslesvigske område – også som en slags kontrapunkt til det tyske TV-tilbud.

Med denne planlagte regionalreportage vil der ganske sikkert være tale om at imødekomme eksisterende ønsker og interesser. Det vil ikke mindst afhænge af en gunstig sendetid, om man kan opnå et tilstrækkeligt stort antal seere.

Blot tror jeg, at man ikke skal henfalde i illusioner: Selv det bedste regionalprogram vil hverken her i Danmark eller i forbundsrepublikken Tyskland kunne hævde sig i konkurrencen med shows, underholdning, krimier, westerns eller sport.

Her ligger faktisk grænsen for den »kulturelle kappestrid«, der ellers er lige frugtbar og idéskabende for alle parter, danske såvel som tyske. »Dallas« og fodbold egner sig nemlig ikke som partnere i et »kulturelt kappestræb«. Jeg kan dog imidlertid heller ikke forestille mig, at ønsket om et regionalt TV-program for det nordslesvigske område i fuldt alvor skulle være fremsat ud fra det synspunkt, at det skulle danne en kontrast til tyske TV-programmer. Jeg

tror, at Nordslesvigs engagerede, danske indbyggere vil give mig medhold i, at ingen mere kan eller bør unddrage sig de europæiske naboers grænseoverskridende programmer. Det er indlysende, at et lille land som Danmark med 5 mio. indbyggere herved kan have særlig svært ved at bevare sin egenart og sproglige kultur. På baggrund af, at vi i Europa desværre også kender meget lukkede grænser, er dette dog efter min opfattelse en tålelig pris for friheden og åbne grænser. Vanskelighederne vil vokse for såvel dansk som tysk TV, når satellit-TV åbner mulighed for, at private og økonomiske interesser kan diktere programtilbuddet. Endvidere vil ny teknik som video-kassetter, billedplader eller kabel-TV i de kommende år grundlæggende kunne ændre seernes holdning. Det er ganske givet, at de »sprogligt mægtige« også vil få den største gennemslagskraft på dette område, og det vil derfor i overvejende grad blive engelsk- og muligvis tysksprogede kassetter og billedplader, der vil blive tilbudt på det danske marked.

Alligevel tror jeg ikke, at dette nødvendigvis må føre til et kulturelt og sprogligt sammenbrud i de mindre lande i Europa. Tværtimod; det nivellerende enhedstilbud skulle netop kunne føre til skabelsen og styrkelsen af en egen, regional kulturel og sproglig selvbevidsthed og selvforståelse.

Derfor tror og håber jeg, at tilbudet af udenlandske og især af tyske TV-programmer ikke vil virke i den af mange frygtede retning. Dette er i hvert fald ikke de tyske TV-selskabers hensigt. Vi, og især NDR, vil yde vort bidrag til, at forholdet mellem danske og tyske på begge sider af grænsen kan blive endnu mere åbent og endnu mere frit for konfliktstof, også derved at vi vil søge frem til nye, fælles samarbejdsmuligheder.

Efter de dansk/tyske dages afslutning konkluderede fhv. amtsborgmester Erik Jessen i Jydske Tidende:

Synspunkterne kan være mange. Nogle kan mene, at dagene har løst deres opgave og været med til at skabe varige og solide kontakter over grænsen, og således kunne ophøre.

Andre vil lægge vægt på en fortsættelse, hvor man sætter al kraft ind på at gennemføre populære arrangementer, der kalder på mange mennesker.

Efter min opfattelse bør man fortsætte, men dog samtidig erkende at dansk/tyske

dage ikke er stedet for den store popularisering, og at dansestævner, pensionistbesøg og sportskampe kan finde sted, når som helst, også uden for »dagene«.

Den egentlige opgave for Flensborgdage/de dansk-tyske dage må være at give danske og tyske, der er engageret i kommunalpolitik, kulturarbejde og andre ledende aktiviteter, en lejlighed til at mødes i fælles samvær og med fælles oplevelser.

Der synes ikke at være nogen folkelig baggrund for en egentlig popularisering.

Lad så dog »dagene« løse de mere seriøse opgaver.

Grænselandsdagbog

Ved FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN:

2. april: Landbrugsminister Günter Flessner oplyser i en rapport om fortsat forringede indtjeningsmuligheder for de slesvig-holstenske landmænd. På et år er gennemsnitsindtægten faldet med 24,6 pct. til 19.386 DM, hvilket er ca. 2000 DM mindre end forbundsgennemsnittet. Trækkes herfra udgifterne til socialforsikringer og investeringer er der ca. 3000 DM tilbage

til leveomkostninger, svarende til en time-løn på DM 1,30 for i alt 2300 arbejdstimer.

3. april: Akademidocent dr. Rainer Pelka, Sankelmark, opfordrer i en artikel i Der Nordschleswiger til at stoppe beklagelserne over bladet Slesvigland og i stedet selv finde på en tilsvarende orienteringsform.

7. april: Med 2.611.000 indbyggere har landet Slesvig-Holsten i 1981 nået det højeste tal siden 1950.

10. april: Henved 2500 mennesker deltog i en påskemarch til Nato-atomdepotet i Meden lige syd for grænsen. Også fra Danmark havde marchen fået tilslutning.

14. april: Fehmarnsches Tageblatt mindes i anledning af bladets 125 år jubilæum, at det var Frederik VII, som i 1856 gav bladet dets privilegium.

Det slesvigholstenske Bondesamfund kræver unden hensyntagen til mund- og klovsygen på Fyn almindeligt importstop for alle danske landbrugsvarer hen over grænsen.

Andelen af udlændinge blandt Flensborgs 87.730 indbyggere beløber sig til i alt 4669 eller 5,3 pct. 21 pct., eller 984, af udlændingene er danske. Tyskerne tæller 1702.

16. april: Et afslag fra trafikministeriet i Bonn på ønske om uddybning af sejlrenden i Slien ind til Kappel mødes med kraftige protester såvel fra landstrafikministeriet som fra Kredsagen for Slesvig-Flensborg amt, der frygter, at Kappel dermed helt afskæres fra østersøhandelen.

Den danske bølgepapfabrik Nordwell i Flensborg er i økonomiske vanskeligheder og må indstille væsentlige dele af produktionen, hvilket kan medføre en nedskæring i antallet af arbejdspladser mellem 90 og 100.

17. april: I en fødselsdagssamtale med Flensborg Avis siger professor Troels Fink, at han ikke tror på det ønskværdige i en dansk-tysk historiekommision. En fælles historie vil blive uden marv og kraft.

20. april: I Vestermølle oprettes en ny dansk ungdomsforening for Hohn herred.

22. april: Det vækker undren i danske skolekredse i Sydslesvig, at forbundsværnet sender informationstilbud også til danske

pædagoger. Dansk Skoleforening overlader det til skolelederne selv at tage stilling til, om de vil tage imod tilbudet.

23. april: Sydslesvigsk Erhvervsfond havde i 1981 et godt arbejdsår. Der ydedes 24 lån på i alt 1,78 mill. DM eller 300.000 DM mere end året før, og det samlede udlån er dermed oppe på 6,9 mill. DM. Fonden omfatter i alt 707 andelshavere.

Der er offentliggjort en arkæologisk fagplan for de restaureringsarbejder, der skal foretages omkring Danevirke for at skabe bedre turistmæssige muligheder og dermed større interesse for volden og dens vedligeholdelse.

24. april: Industri- og Handelskammeret i Kiel frygter en rekord i 1982 med hensyn til firmalukninger som følge af den stramme økonomi. Alene i det første kvartal af 1982 er 76 virksomheder lukket p.gr. af konkurs.

Rådmand Hans Olaf Christensen genvælges med stort flertal som fællestillidsmand på Flensborg skibsværft.

Flensborgs fiskere frygter, at danske fiskeskuttere er ved at »støvsuge« Flensborg fjord for muslinger.

Under et besøg ved det nye fremskudte dige oplyser landbrugsminister Günter Flessner, at der arbejdes med planer om at gøre hele vadehavsområdet fra Holland i syd over Vesttyskland til Danmark til en stor nationalpark. Planen afvises dog af landråden i Nordfrislands amt, dr. Klaus Petersen, da det vil føre til store gener for de lokale fiskere. Man vil dog allerede i år påbegynde inddigningen af Nordstrandbugten.

Der er fundet et broncekors under de netop påbegyndte udgravninger af en vikingeboplads ved Skovby nordvest for Slesvig.

25. april: Det er nu opgjort, at SSV ved

kommunalvalget den 7. marts fik i alt 115 mandater mod 103 tidligere.

28. april: Der skal lægges øget vægt på landshistoriske emner i historieundervisningen i Slesvig-Holstens skoler. Det vil give den enkelte en subjektiv fornemmelse af tryghed at føle sig som et historisk væsen med bindinger i en fælles fortid, siger undervisningsminister Peter Bendixen, der har nedsat en arbejdsgruppe til at beskæftige sig med opgaven.

30. april: Flensborg byråd beslutter at bygge et nyt plejehjem med 128 pladser; det skal indrettes efter dansk forbillede.

På kongressen for den europæiske mindretalsunion FUEV i Strassbourg valgtes dr. Reginald Vospernik fra de slovenske kärstuer til ny præsident, mens Sydslesvigsk Forenings afgående generalsekretær Hans Ronald Jørgensen overtager generalsekretærposten.

I rokokosalen i ejendommen Holm 17 i Flensborg opdages loftsmalerier fra midten af 1700-tallet.

NORD FOR GRÆNSEN:

3. april: Et vikingskib, der er sunket ud for Løjtland for ca. 1000 år siden, vil nu blive hævet. Skibet er en udhulet bøgestamme, ca. 4 m lang og en halv meter høj og bred.

5. april: I Sønderjyllands amtsråd stemte kun 13 medlemmer for at udskyde starten af et amts gymnasium i Nr. Rangstrup kommune. 18 stemte for at lægge det i Toftlund og 10 for Gram. Såvel amtsborgmesteren som repræsentanten for det tyske mindretal finder det økonomisk uforvarsomt at begynde i år. Den 37-årige adjunkt Morten Frøsig, Sønderborg, udpeges som rektor under forudsætning af, at undervis-

ningsministeriet godkender gymnasieplanerne.

6. april: Skovstyrelsen og dermed staten køber Tørning mølle med borgruin og voldanlæg for derved at bevare det oprindelige miljø omkring hele møllekomplekset.

10. april: 102 unge fra Midtsønderjylland er efter sommerferien rede til at starte på et eventuelt kommende gymnasium i Toftlund.

12. april: Bestyrelsen for Industri- og Handelskammeret i Flensborg besøger det tyske mindretal for at drøfte forbedring og intensivering af samarbejdet mellem erhvervsvirksomheder i grænselandet.

14. april: Folketingets formand Svend Jakobsen meddeler det tyske mindretal, at der ikke af procedure- og kompetencemæssige grunde kan oprettes et mindretalssekretariat ved folketinget. Der henvises i stedet til statsministeriet. Bund deutscher Nordschleswiger's forretningsudvalg beklager denne udgang, mens Der Nordschleswiger finder, at det kan være mindre væsentligt, hvor sekretariatet placeres.

Amtsmuseumsrådet afviser to nye museumsønsker, et sønderjysk museum for 9. april og besættelsestiden og et lokalt museum på Årø.

16. april: Fhv. amtsborgmester Erik Jessen siger i et foredrag på Knivsbjerg, at et tysk sekretariat ved folketinget var en mere fornuftig løsning end at placere det i statsministeriet. Han opfordrer desuden Slesvigsk Parti til en »charmeoffensiv« overfor kommunerne, blandt andet for at løse børnehaveproblemerne.

64 pct. af befolkningen i Sønderjyllands og Ribe amter lytter daglig til Radio Syds udsendelser. Det svarer til ca. 221.000 lyttere.

Folketingets kontaktudvalg til det tyske mindretal konstituerer sig med indenrigsminister Henning Rasmussen som formand og undervisningsminister Dorte Bennedsen som næstformand. Hvert parti har et medlem på nær Venstresocialisterne, som ikke kan afse tid til at være med. Det tyske mindretal har tre medlemmer.

17. april: En tælling viser, at antallet af vadefugle er gået 85 pct. tilbage, fordi højvandsrasteplasserne er forsvundet på grund af det nye dige. For svømmefugle drejer det sig om en nedgang på 65 pct., oplyses det af Vildtbiologisk Station.

18. april: Fhv. lektor Willy Buch hædres med Naturprisen for sin indsats i naturfredningssagen.

På en reception i anledning af 70-års dagen hyldes professor Troels Fink blandt andet med overrækkelsen af et maleri, der siden skal ophænges på Folkehjem.

Den dansk-tyske grænsevandløbskommission har bestået i 60 år.

21. april: Det vækker en del uro, at der i tyske aviser averteres efter danske gårde, som tyske kommuner vil købe til landmænd, hvis jord er inddraget til andre formål. Folketingsmedlem Peter Sønderby tror ikke, at annoncerne giver noget, når vesttyskerne først finder ud af, hvor dårligt det står til med dansk landbrug.

22. april: Formanden for den tyske skole- og sprogforening, læge Uwe Møller, opfordrer, som svar på nogle læserbreve om de tyske skolers mål og sprog, til klart at holde sig formålet for øje og undgå slingren, ellers kan det få alvorlige konsekvenser for såvel de tyske skoler som for hele folkegruppen.

I Europa-parlamentet kræver Jens Peter Bonde en ændring i de kriterier hvorefter der ydes egnsudviklingsstøtte i Slesvig-

Holsten, mens man samtidig vil forbyde den danske stat at give tilskud til Bredebro, Højer, Skærbæk, Tønder, Bov, Tinglev og Løgumkloster kommuner. Et italiensk medlem opfordrer til dannelse af særligt regionsråd, som skal efterprøve EF's regionalpolitik.

23. april: Ifølge Det faglige Landsudvalg for samfundsvidenskabelige uddannelser vil Sønderjylland i 1983 få en handelshøjskole.

24. april: Trafikminister J. K. Hansen afviser forslaget om en saltsø bag det nye dige. Det planlagte vandreservoir bag diget skal kun regulere indlandsvandet.

Både foreningen for sønderjydske Krigsbeskadigede og Faldnes efterladte og bladet »Krigs-Invaliden« er ophørt.

26. april: Deutscher Jugendverband vil fremtidig støtte oprettelsen af ungdomsklubber og dermed øge det tyske kulturtilbud.

Ved diagonalvejen ved Neder Jerstal mindes man ofrene fra nedstyrtingen af en RAF-maskine i 1942.

28. april: Undervisningsminister Dorte Bennedsen meddeler, at der ikke kan gives tilladelse til start af et nyt sønderjysk gymnasium i Toftlund, da elevunderlaget er for svagt.

Det unge Grænseværn yder i år tilskud på 127.060 kr. til en række sydslesvigske ungdomsorganisationer.

Slesvigsk Partis kommunalpolitiske arbejdsfællesskab vælger ny bestyrelse og samtidig viceinspektør Dieter Wernich, Tønder, som ny formand. Fællesskabet skal i højere grad sørge for indbyrdes kontakt mellem SP's valgte repræsentanter, og for at kommunalpolitiske afgørelser afstemmes efter hinanden, siges det fra mødet.

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - Tlf. 52 25 71

Læs Grænseforeningens blad

GRÆNSEN

Fire numre om året: 20 kr.

Bestilles hos
Grænseforeningen,
Peder Skrams gade 5,
1054 København K.
Tlf. (01) 11 30 63

Jydernes egen kreditforening...

**JYLLANDS
KREDITFORENING**

6100 HADERSLEV: Astrupvej 13
Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Hærningvej 3
Tlf. (07) 52 01 11
8000 VIBORG: Sci. Mathesgade 1-3
Tlf. (08) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43
Tlf. (08) 12 36 77
8260 ARHUS-VIBY J.: Borgvold 16
Tlf. (06) 14 88 00

En lokal bank
har mange fordele
- derfor
SYDBANK

den Sønderjyske Bank

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/S

Jernbanegade 8, Tønder, tlf. 72 15 50

Sønderjyllands Lånekasse

Nørregade 21 . Haderslev . Telefon (04) 52 66 33

Kontortid: kl. 9-12

Alt i kontorudstyr

P. J. Schmidt A/S

Vestergade 14, 6500 Vojens
Telf. (04) 54 12 26

ANDELSBANKEN

Sønderjyske afdelinger

Grænselandets liv
Grænselandets sang

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Historisk Samfund
for Sønderjylland
Ekspedition Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå
Telefon 04-62 46 83
Åbent kl. 9-16.

Selskabs- og udflugtskørsel
Routeautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By
Haderslev, tlf. (04) 52 38 55

A/S Sønderjydsk Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

OVE ARKIL A/S

CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Mød
Bankrådgiveren i
PRIVATbanken

Sønderjysk Månedsskrifts redaktionsadresse:

H. P. Hanssensvej 9, 6100 Haderslev, tlf. (04) 52 17 37.

Ekspeditionens adresse:

Historisk Samfund for Sønderjylland, Haderslevvej 45, 6200 Abenrå.

Tlf. (04) 62 46 83 · Giro 504 26 82.

Redaktørens adresse:

Seminarieadjunkt Jørn Buch, Marielystvej 10, 6100 Haderslev, tlf. (04) 52 33 08.

Cand. polit. Inger Bjørn Svensson, H. P. Hanssensvej 9, 6100 Haderslev,

tlf. (04) 52 17 37. (ansvh.)

SØNDERBORG HANDELSSKOLE

Handelsgymnasium – Handelshøjskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 – Tlf. (04) 42 55 25

Værksted for arkæologi og kulturhistorie

Studier af sønderjyske fortidsminder – Aktiv deltagelse i udgravninger – Indsamling af folkeminder – Medvirken i udstillingsarbejde.

Arbejdet ledes af mag. art. Birgitte Wistoft.

Lange kursus: 2 måneder januar-februar, 3 måneder marts-maj, 5 måneder januar-maj.

Korte kursus juni-november.

Løgumkloster Højskole, 6240 Løgumkloster

Tlf. (04) 74 40 40, kontor mandag-fredag kl. 10.30-13.00

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

GRAM
KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM 1/3 · VOJENS

DANEBOG HØJSKOLE – ALS

4 ell. 8 måneders kursus fra september

4 måneders kursus fra januar

Tlf. (04) 46 41 12

Mogens Hemmingsen

**Vi skaffer
penge
til huse.**

Kreditforeningen Danmark

Storegade 31^A, Postboks 103,
6200 Abenrå. Tlf. (04) 62 74 00.

Sparekassen

Sydjylland